

TURINYS

Pratarmė.....	4
Įvadas.....	5
I. Teorinės pastabos.....	7
I. 1. Kirčiavimo istorija.....	7
I. 2. Morfonologijos istorija.....	9
I. 3. Opozicija.....	10
II. Prozdiniai elementai.....	14
II. 1. Žodžio skiemenys bei kirtis, jo tipai ir funkcijos.....	14
II. 2. Priegaidės ir tonai.....	17
II. 3. Opozicijos bendrinės lietuvių kalbos morfonologinėje sistemoje.....	21
II. 3. 1. Opozicijos, sudarančios leksinę reikšmę.....	21
II. 3. 1. 1. Leksinės opozicijos su cirkumfleksu.....	22
II. 3. 1. 2. Leksinės opozicijos su akūtu.....	23
II. 3. 1. 3. Prozdinės ypatingosios grynosios leksinės opozicijos.....	24
II. 3. 1. 4. Daiktavardžių kirčiavimas.....	26
II. 3. 1. 5. Veiksmažodžių kirčiavimas.....	26
II. 3. 1. 6. Būdvardžių kirčiavimas.....	27
II. 3. 2. Opozicijos, sudarančios gramatinę reikšmę.....	28
II. 3. 2. 1. Gramatinės daiktavardžių opozicijos.....	30
II. 3. 2. 2. Gramatinės būdvardžių opozicijos.....	31
II. 3. 2. 3. Gramatinės veiksmažodžių opozicijos.....	32
II. 3. 2. 3. 1. Priesaginių veiksmažodžių dvejetainis kirčiavimas.....	33
II. 3. 2. 4. Gramatinės įvardžių opozicijos.....	34
II. 3. 3. Opozicijos, sudarančios leksinę – gramatinę reikšmę.....	36
II. 3. 3. 1. Homonimai.....	36
II. 3. 3. 2. Daiktavardžio – būdvardžio opozicija.....	37
II. 3. 3. 3. Veiksmažodžio – daiktavardžio opozicija.....	39
II. 3. 3. 4. Veiksmažodžio – būdvardžio opozicija.....	40
II. 3. 3. 5. Kitos leksinės – gramatinės opozicijos.....	40
III. Išvados.....	43
Summary.....	46

Literatūra.....	47
Priedai.....	49

PRATARMĖ

Paskutinis dešimtmetis lietuvių akcentologijai labai vaisingas. Darbas išsiplėtojo dviem gana skirtingomis kryptimis – tai naujoviškas, morfonologinis kirčiavimo aiškinimas (Girdenis, 1994, 49-53, Stundžia, 1995) ir didžiulis A. Pakerio veikalas „Akcentologija“ (Pakerys, 1994; 2002), kuriame, nors „stengiamasi nuosekliai laikytis morfonologinių kirčiavimo analizės principų“, bet „tyrimo tikslas – kuo nuodugniau išnagrinėti bendrinės lietuvių kalbos žodžių visumą nepraleidžiant retesnių atvejų, išryškinant sistemos nelygumus ir svyravimus“ (Pakerys, 2002, 12).

Morfonologijos terminas jau įsitvirtinęs mūsų kalboje, o ir nuveikta šioje srityje jau nemažai. Tai matyti iš mokslininkų pateiktų straipsnių, atsiliepimų, analizių. Tačiau tai vis dar sudėtingiausia ir mažiausiai ištyrinėta iš visų ide. kalbų, kadangi funkcinės morfonologijos klausimai reikalauja išsamių tyrimų.

Morfonologijos reiškinių, tiksliau, *kirčio vietos* opozicijos pasirinkimą ir lėmė morfonologijos egzistavimas. Darbe nagrinėjami fonologijos ir morfologijos tiriamų reiškinių santykiai: kokios opozicijos sudaro kirčiuotų vietų skirtingus morfonologinius elementus. Svarbu ir tai, jog tokios opozicijos morfonologinėje lietuvių kalbos sistemoje dar nėra pakankamai išsamiai ištyrinėtos.

ĮVADAS

Darbo objektas – kirčio vieta bendrinės lietuvių kalbos morfonologinėje sistemoje. Nagrinėjamos:

- a) leksinės opozicijos: daiktavardis, būdvardis, veiksmažodis ir kitos kalbos dalys;
- b) gramatinės opozicijos: vienaskaita + daugiskaita;
- c) leksinės – gramatinės opozicijos: veiksmažodis + daiktavardis, įvardis + būdvardis.

Darbo tikslas ir uždaviniai. Šio darbo tikslas – aptarti teorinius morfonologijos dalykus bei sinchroninės analizės metodu sistemiškai ištirti rastų opozicijų poras, skiriančias leksinę, gramatinę ir leksinę – gramatinę reikšmę. Darbo tikslas suponuoja tokius uždavinius:

- a) aptarti teorinius kirčiavimo, morfonologijos bei opozicijos pagrindus,
- b) nustatyti visų rastų opozicijų skaičių, nes šis skaičius yra ribotas ir gali būti nustatytas,
- c) suskirstyti analizuojamas opozicijų poras pagal tai, ar jos skiria leksinę, gramatinę, leksinę – gramatinę reikšmę,
- d) aprašyti poras, pasižyminčias tos pačios leksinės, gramatinės ar leksinės – gramatinės reikšmės skirtingu intensyvumu (apibūdinti struktūrą bei kirčiavimo dėsningumus).

Šiuos darbe suformuluotus uždavinius spręsiu naudodamasi tradiciniais **metodais** – aprašomuoju, opozicijos ir statistiniu. Duomenys pateikiami diagramose ir lentelėse, kurios yra teorinės analizės dalyje.

Aprašomuoju metodu nagrinėjama tiriamoji leksika, o opozicijos metodu nustatomos tiriamųjų kirčiuotų vietų ypatybės iš jų supriešinimo su kitomis to paties lygmens kirčiuotomis vietomis. Statistinius metodu nustatoma kiekybinė opozicijų vartojimo tikimybė.

Šiame darbe buvo panaudota medžiaga, surinkta iš „Dabartinio lietuvių kalbos žodyno“ rastų daiktavardžių, būdvardžių, veiksmažodžių ir kitų kalbos dalių, kuriose yra kirčio vietos sutapimo opozicija. Nors naujos literatūros nėra, vis dėlto daugiausiai rašant darbą padėjo teorinė ir praktinė literatūra iš Girdenio A., Kazlauskio J., knygų apie fonologijos pagrindus ir lietuvių kalbos istorinę gramatiką, Klimavičiaus J. straipsnis „Bendrinės lietuvių kalbos kirčiavimas ir jo kodifikavimas

kryžkelėje: vadovėlinis, leksikografinis ir terminologinis aspektai“, taip pat Reformatskio A., Šukio J., straipsniai apie homonimus ir homoforas. Neapsieita ir be Urbučio V. žodžių darybos teorijos, Valeckienės A. morfeminės analizės metodikos bei Stundžos B. morfologinės akcentologijos metodika.

Darbo struktūra tokia: pratarmė, įvadas, dėstymas, išvados, šaltinis, literatūros sąrašas, santrauka anglų kalba bei priedai.

Darbo vertė. Nepaisant to, kad morfonologijos srityje nemaža nuveikta, negalima sakyti, kad aiškiai nustatyta bendrinės lietuvių kalbos morfonologijos sistema. Statistiniai ir aprašomieji duomenys gali būti pagrindas sinchroniniams ir diachroniniams lietuvių kalbos tyrinėjimams.

I. TEORINĖS PASTABOS

I. 1. Kirčiavimo istorija

Lietuvių kalbos kirčiuotieji ilgieji skiemenys turi dvi priegaides: *akūtinę*, arba *tvirtapradę*, ir *cirkumfleksinę*, arba *tvirtagalę*. Šios dvi priegaidės sudaro fonologinę opoziciją, kurios kiekvienas narys turi relevantinę funkciją (plg. *áušti* ir *aũšti*). Trumpieji skiemenys, kirčiuoti ar nekirčiuoti, ir nekirčiuoti ilgieji skiemenys fonologinių priegaidžių neturi. Prozodinės sistemos atžvilgiu lietuvių kalba yra tokia kalba, kurioje ne tik inherentinės savybės, bet ir prozodiniai momentai turi skiriamųjų požymių vaidmenį. Mūsų kalbai būdingos tokios prozodinės opozicijos:

- opozicija pagal kirčio vietą,
- kirčio kokybę (priegaidės),
- kirčio kiekybę (kirčiuoti ir nekirčiuoti skiemenys gali būti trumpi ir ilgi).

Ir akūtinė, ir cirkumfleksinė priegaidė gali būti bet kuriame kirčiuotame ilgajame skiemenyje (Kazlauskas, 1986, 5).

Fonetinė priegaidžių realizacija lietuvių kalbos tarmėse labai įvairuoja, tačiau trumpieji skiemenys priegaidžių neturi, o visos kitos priegaidės aiškiai priklauso nuo fonetinės pozicijos, pavyzdžiui, *vármas* (vns. kilm. mot.g.) ir *vařnas* (vns. vard. vyr. g.).

Kirčiuotų skiemenų ilgėjimas būdingas aukštaičių tarmei. Čia dvigarsiai su akūtinė priegaide pirmąjį komponentą ilgina. Iš dalies išimtis būdinga vakarų aukštaičių tarmei (zanavykams), kur dvibalsių *i*, *u + l*, *m*, *n*, *r* ir *ui* pirmieji komponentai labai mažai pailgėja, pavyzdžiui, *tiltas*, *kùmštis*, *vìlkas*, bet dvibalsių *e*, *a + l*, *m*, *n*, *r* pirmasis dėmuo pailgėja, pavyzdžiui, *kálnas*, *kélti*, *kélmás*.

Kirtis pietvakarių ir pietų tarmėse susideda iš dviejų posistemių: iš vienos pusės, egzistuoja žodžiai, turintys ilguosius balsius ir dinamines priegaides; iš kitos pusės, egzistuoja žodžiai, turintys kirčiuotus dvigarsius, kurie su atitinkamais nekirčiuotais dvigarsiais santykiauja kaip ilgesnis skiemuo su trumpesniu, pavyzdžiui, *kálnas* ir *kalnaĩ*, *vaĩkas* ir *vaikaĩ*. Tokiu būdu kirčio sistema nėra vienalytė, nors sinchroniniu požiūriu galima kalbėti tik apie dinaminį žodžio kirtį ir kirčiuotų ilgųjų skiemenų priegaides. Tačiau galima manyti, kad balsių ilgumas ar pailgėjimas ypač kirčiuotuose dvigarsiuose neretai siejamas su kirčiu, o trumpumas – su nekirčiuota padėtimi.

Praradus kirtį trumpuosiuose žodžio galo balsiuose, fonologiškai kirčiuotas turėjo tapti prieš jį einantis ilgas skiemuo, nepaisant jo eilės, skaičiuojant nuo žodžio galo. Tai rodo tokie atvejai, kaip *līguma < līgumà, aūkštuma < aukštumà*, kur naujai kirčiuotas tapo trečias skiemuo nuo galo, kadangi arčiau žodžio galo ilgo skiemens nebuvo. Daugeliu atvejų kirtis į trečiąjį ilgąjį nuo žodžio galo skiemenį tarytum persikėlė, pavyzdžiui, vns. įn. *te.veliù (=tèveliù)*. Į trečiąjį nuo galo ilgąjį skiemenį kirtis persikėlė tik tada, kai jam buvo palankios morfologinės sąlygos ir kai du paskutiniai skiemenys buvo trumpi ir kirtis, kaitant žodį, buvo kilnojamas iš paskutinio į trečiąjį nuo galo skiemenį. O nepalankiomis kirčiui keltis į ilgąjį skiemenį morfonologinėms sąlygomis reikia laikyti tas, kai trečias ilgas nuo galo skiemuo formų sistemoje visada yra nekirčiuotas. Dėl šių morfologinių aplinkybių visoje žodžio paradigmoje buvo apibendrintas pusilgis skiemuo, ir todėl tais atvejais, kai kirtį turėjo trumpas paskutinis skiemuo yra kaip tik tas antrasis skiemuo.

Galūnių trumpėjimo ir kirčio atitraukimo priežastimi reikia laikyti besivystantį dinaminį ar kiekybinį žodžio kirtį. Prieš tokį kirtį turėjo egzistuoti toks kirtis, kuris nekėlė galūnių trumpėjimo ar redukcijos. Kadangi ir dinaminis, ir kiekybinis kirtis sukelia galūnių trumpėjimą ir redukciją, o lietuvių kalba yra gerai išlaikiusi senuosius ilgumus žodžių gale, tai manoma, kad ilgieji ir neredukuoti balsiai žodžio gale gali egzistuoti tik melodinio žodžio kirčio sąlygomis. Tačiau melodinio kirčio sąlygomis negalėjo egzistuoti dvigarsiai su pailgintu pirmuoju ar antruoju komponentu.

Fortunatovo – de Sosiūro dėsnis konstatuoja kirčio priklausomumą nuo skiemens priegaidžių. „Tam tikru metu prieš dialektinį susiskaldymą... kirtis kėlėsi paprastai vienu skiemeniu į priekį, jeigu jis buvo cirkumfleksiniame skiemenyje, o sekantis skiemuo turėjo akūtinę priegaidę“ (Kazlauskas, 1986, 31). Pavyzdžiui, **rankā > rankà, *pirštúo > pirštù*.

Nepriklausomai nuo F. de Sosiūro tas pats dėsningumas buvo atrastas F. Fortunatovo: „Akūtinis ilgumas dar lietuvių – slavų kalboje perkėlė į save prieš einančio skiemens kirtį, jeigu pastarasis pats neturėjo akūtinio ilgumo“ (Kazlauskas, 1986, 31). Sosiūras šį dėsningumą atrado tik lietuvių kalboje, o Fortunatovas kalba apie jo veikimą baltų – slavų epochos metu. Iš pradžių šiuo dėsningumu niekas neabejojo, tačiau slavų kalbose jis sukėlė polemiką, kadangi atsirado sunkiai paaiškinamų faktų.

Lietuvių kalbos kirčiavimas yra labai sudėtingas, nes, be žodžio kirčio, dar yra ir priegaidė (nuo žodžio kirčio ir priegaidės sąveikos priklauso dėsniai, lemiantys kirčio vietą žodžio formose). Dabar lietuvių kalbos vardažodžio akcentologinė sistema susideda iš keturių kirčiavimo paradigmu: pirmosios (1), antrosios (2), trečiosios (3) ir ketvirtosios (4). Iš jų tik pirmoji turi pastovų kirtį visuose

linksniuose, o likusios – kilnojamos. Antroji kirčiavimo paradigma atsiradusi iš pastovaus kirčio paradigmos dėl Fortunatovo – de Sosiūro dėsnio (Kazlauskas, 1986, 37).

I. 2. Morfonologijos istorija

Morfonologijos mokslo šaknys glūdi dar Senovės Indijoje. Manoma, kad Senovės indai buvo pirmieji struktūralistai ir morfonologai, nes jie pastebėjo, kad fonologija ir morfologija yra glaudžiai susijusios, nes žodžius sudaro šaknys ir afiksai, galimos įvairios garsų ir raidžių kombinacijos (Amirova, 1975, 86). Tačiau tik XX a. trečiajame dešimtmetyje morfonologiją imta laikyti atskira kalbotyros šaka.

XIX a. J. B. de Courtenay atkreipė dėmesį į tai, kad atskirose fonemose ir morfemose vyksta garsų kaita ir sinchronijoje, bet tokios kaitos sistemos nesudarė. Šis mokslininkas iškėlė idėją apie garsų kaitos morfemoje funkcinį pobūdį ir nustatė, kad tokią kaitą lemia morfemos pozicija, o tai ir yra morfonologinių tyrinėjimų pradžia. Bet pirmasis, kuris pastebėjo ypatingą morfonologijos vaidmenį šiuolaikinėje kalbotyroje ir suformulavo morfonologijos principus bei uždavinius – buvo fonologijos kūrėjas N. S. Trubeckojus (Rusija).

Morfonologijos raidai įtakos turėjo ir A. Reformatskio darbai, nors pats mokslininkas nepripažino morfonologijos atskira kalbotyros šaka. Pasak jo, „morfologinę kaitą, kai atitinkamą kaitą neapsprendžia fonetinė pozicija, bet ir pati toji kaita savaime nėra gramatinės reikšmės reiškėjas (gramatinė priemonė), o tik lydi vienu ar kitu gramatinių formų susidarymą, būdama privaloma iš tradicijos, bet ne dėl išraiškiningumo“ (Reformatskis A., 1963, 228). Morfonologinė kaita gali būti reguliari, kai ji pasikartoja įvairiomis formomis ir įvairiose kalbos dalyse ir nereguliari, pasitaikanti tik labai nedaugeliu atvejų, be to, žodžių kaityboje dažniau būna reguliari kaita, o žodžių daryboje – nereguliari. Šie reiškiniai neįeina į fonetiką, ir jų nesustato gramatika; jie sudaro atskirą kalbos sritį – morfonologiją (Reformatskis A., 1963, 229-230).

Dabartiniams morfonologiniams tyrinėjimams pagrindinis vaidmuo skiriamas morfonologiniams reiškiniams tirti, kaitų kryptims nustatyti, analizuoti nevienodas akitų eiles skirtingose gramatikos sferose. Tačiau pagrindinis šios disciplinos tyrimo uždavinys susijęs su žodžio morfemine sudėtimi. Jai rūpi, kokios ir kaip išsidėsčiusios fonemos sudaro skirtingų rūšių morfemas (priešdėlius, šaknis, priesagas, galūnes), skirtingų žodžių klasių (daiktavardžių, būdvardžių,

veiksmazodžių ir kitų kalbos dalių) morfemas, kuo skiriasi skirtingų kalbos morfemų struktūriniai tipai, tiria kokiose pozicijose (pradžios, vidurio ar galo) vyksta kaitos.

Morfonologija domisi ir kitais fonologijos nagrinėjamais reiškiniais. Pabrėžiama, kad morfonologija kuria fonologines taisykles, kurios nustato sinchroninėje gramatikoje vykstančius procesus, aprašo fonetinius reiškinius. Pasak G. Akelaitienės, skirtingi fonologijos bei morfonologijos nagrinėjimo aspektai patvirtina, kad „morfonologiniais reiškiniais fonologijai priklausyti negali“ (Akelaitienė, 1986, 110).

Morfonologija, kaip atskira kalbos sritis, glaudžiai susijusi su keletu lingvistinių šakų: leksikologija, fonetika, fonologija, morfologija, morfemija ir sintakse. Morfonologines kategorijas charakterizuoja ne tik fonemų kaita, bet ir kirčio vietų, priegaidės kitimas. Fonologijoje akcentuojami prozodiniai elementai. Čia nesunku įrodyti, kad lietuvių kalba turi supersegmentinių elementų, diferencijuojančių ištisus žodžius. Tam užtenka sugretinti tokias žodžių bei formų poras ar didesnes grupes kaip *gìria* ir *girià*, *kìlimas* ir *kilimas* (Girdenis, 1995, 223). Homonimijos terminą plačiai vartoja leksikologai, tačiau tai glaudžiai siejasi ir su morfonologija, kai, pavyzdžiui, sutampa formos, morfemos. O homoformos, nors ir vienodai tariami žodžiai, tačiau jos yra skirtingų kalbos dalių, pavyzdžiui, *maišo* (dktv. kilm.) ir *maišo* (vksm. es. I. III asmuo). Lietuvių kalbos homonimai tyrinėti palyginti nedaug.

I. 3. Opozicija

Opozicija – tai vienodomis sąlygomis vartojamų skirtingų kalbos elementų priešprieša funkcijos ar reikšmės pagrindu. Opozicija gali būti fonologinė, morfologinė ir kt. Fonologinė opozicija, tarp fonemų, pavyzdžiui, *tù* ir *dù*, tvirtagalės ir tvirtapradės priegaidės, pavyzdžiui, *laũk* ir *láu*k. Morfonologinė opozicija – tarp galininko ir kilmininko linksnių, pavyzdžiui, *dúona*q ir *dúonos* (LKE, 1999, 445).

Kad kalbos sistema remiasi tokiomis ir panašiomis opozicijomis, t. y. kalbinių ženklų tarpusavio priešprieša, pastebėjo Ženevos lingvistinės mokyklos kūrėjas F. de Sosiūras, o Prahos lingvistinės mokyklos fonologai labiausiai išplėtojo fonologinių opozicijų teoriją ir pradėjo taikyti opozicinius santykius ne tik fonologiniams tyrinėjimams, bet ir morfonologijos lygmeniui.

Ženevos būrelio narys N. Trubeckojus vartojo opozicijos terminą ne tik funkcionalių (esminių), bet ir nefunkcionalių (neesminių) skirtumų atžvilgiu. Funkcionaliuosius skirtumus lingvistas charakterizavo kaip distinktyvias, o nefunkcionaliuosius – kaip nedistinktyvias opozicijas. Fonemų opozicijos savarankiškai atlieka distinktyvinę funkciją tik tada, kai žodžiai nesiskiria nei skiemenų skaičiumi, nei skiemenų tvarka, nei prozodiniais požymiais. Kai šių sąlygų nėra, fonemos būna skirtingose pozicijose ir todėl savarankiškos distinktyvinės funkcijos negali atlikti (Girdenis, 1981, 114). 1936 m. N. Trubeckojus suklasifikavo opozicijas, remdamasis trimis požymiais: 1) opozicija visos opozicinės sistemos kalboje atžvilgiu; 2) opozicija opozicijos narių atžvilgiu; 3) opozicija prasmės skyrimo atžvilgiu. Ir pagal santykį su visa opozicijų sistema N. Trubeckojus skiria dvišales, daugiašales, proporcingas ir izoliuotas opozicijas.

Prasmės skyrimo atžvilgiu N. Trubeckojus opozicijas klasifikuoja į pastoviasias ir neutralizuojamasias. Pastoviose opozicijose skiriamąjį požymio veikimas neapribotas. Tačiau tam tikromis sąlygomis opozicijos gali būti neutralizuotos. „*Neutralizacija vykstanti tuomet, kai kokios nors padėties negalį užimti abu opozicijos nariai, bet jų vietoj atsirandąs vienas fonetinis elementas (Trubeckojus jį vadino archifonema), reprezentuojantis bendrą tam tikrų dviejų fonemų fonetinį koeficientą*“ (Ivič, 1973, 1, 41). Archifonemas sudaro požymiai, bendri visiems neutralizuojamos opozicijos nariams, t. y. tai, kas lieka, atmetus tuos požymius, kurie skiria neutralizuojamos opozicijos narius (Girdenis, 1981, 100). Pavyzdžiui, prieš priebalsius archifonemų atstovus lemia opozicija, t. y. tolesnis priebalsis, o ankstesnis priebalsis perima tolesnio priebalsio požymį. Tai vadinama *asimiliacine* neutralizacija. *Struktūrinę* neutralizaciją lemia pati kalbos sistema, ji nepriklauso nuo gretimų garsų.

Paprastai struktūrinė neutralizacija vyksta tose pozicijose, kurias mažiausiai veikia kiti fonologiniai elementai: žodžio ar kito reikšminio vieneto pabaigoje arba pradžioje ir nekirčiuotuose skiemenyse. Pavyzdžiui, rytų aukštaičių uteniškių [a.] ir (e.), nekirčiuotose pozicijose atstovaujančius opozicijų archifonemoms: *kuoja, koja : kuojelė ir diėnos : dienōs, bėdos : bėdōs*.

R. Jakobsonas, remdamasis Prahos fonologinės opozicijos koncepcija, opozicijos sampratą perkėlė į gramatikos sritį. R. Jakobsono teorija turėjo didelės įtakos šiuolaikiniam gramatinės opozicijos tyrinėjimui. Jis išplėtojo žymėtojo / nežymėtojo nario koncepciją, parodydamas, kad ją esą galima taikyti taip pat ir kitiems kalbos lygmenims, aukštesniems už fonologinį.

Nežymėtasis opozicijos narys – tai fonema, panaši į garsą, vartojama struktūrinės neutralizacijos pozicijoje, t. y. pozicijoje, nepriklausomoje nuo gretimų fonemų poveikio, pavyzdžiui, žodžio gale. O

ta morfema, kuriai artimas garsas negali eiti struktūrinės neutralizacijos pozicijoje (pavyzdžiui, žodžio gale), yra *žymėtasis* opozicijos narys (Girdenis, 1981, 100)

Opozicijos, kurių vienas narys yra nežymėtas, o kitas žymėtas, vadinamos *pritarytinėmis opozicijomis*. Šiuo terminu pabrėžiama, kad vienas tokios opozicijos narys turi požymį „atimtą“ iš kito (nežymėtojo) nario, - kad vienas opozicijos narys yra tartum neigiamas, o kitas – teigiamas.

Neutralizacija didelį vaidmenį atliko fonologinių sistemų evoliucijoje. Ji svarbi dėl to, kad leidžia tęsti ir detalizuoti bei konkretizuoti tą fonemų klasifikaciją, kurios pagrindinį „karkasą“ suformuoja sintagminių santykių analizė (Girdenis, 1981, 107).

Jau nuo senų laikų žinomas klasikinės *gramatikos* elementų neutralizacijos pavyzdys yra Senovės graikų kalbos veiksmažodžio trečiasis asmuo. Šio asmens daugiskaita puikiai skiriama nuo vienaskaitos tam tikrame kontekste ir situacijoje.

Nuo neutralizacijos skirtinas *sinkretizmas* – tam tikrų gramatinių formų išraiškos tapatumas, arba, jau minėtoji homonimija, pavyzdžiui, *mūdu* (iv. vard.) ir *mūdu* (iv. gal.), *výrai* (dgs. vard.) ir *výrai* (dgs. šksm.). *Homonimijoje* reikia skirti:

1) *homofonus*, t. y. tokius atvejus kai tam tikruose linksniuose žodžiai skamba vienodai, bet turi skirtingą fonemų sudėtį. (Tačiau ties homofonais plačiau neapsistosime ir jų neanalizuosime, kadangi šiame darbe dėmesys skiriamas toms opozicijoms, kai sutampa ir formos ir fonemos);

2) *homoformas*, t. y. atvejus, kai dviejuose žodžiuose sutampa ir tartis, ir fonemų sudėtis, bet tik vienoje formoje arba atskirose formose. Tokios homoformos gali būti ir vienašaknės, pavyzdžiui, daiktavardžiai ir veiksmažodžiai. *Pintis* daiktavardžio ir veiksmažodžio bendraties formose žodžio sudėtis vienoda, bet vadinamasis nulinis afiksas turi skirtingą reikšmę: veiksmažodyje – tai bendraties požymis, o daiktavardyje – vienaskaitos vardininko požymis.

3) homonimai dar skirstomi į dvi iš esmės skirtingas grupes:

a) *tikrieji homonimai* – kai žodžiai skamba vienodai, turi vienodą fonemų ir morfologinę sudėtį, bet jų kilmė – skirtinga. Pavyzdžiui, *lama* – „kanopinis gyvulys“ ir *lama* – „tibtiečių dvasininkas“,

b) tie atvejai, kada iš tų pačių šaknų arba kamienu, nepriklausomai vienas nuo kito, sudaryti „tokie pat“, t. y. tos pačios kalbos dalies ir sutampa pagal žodžių kaitymą,

c) kai tas pats žodis skolinamas įvairiu laiku, įvairia reikšme ir, matyt, ne iš visai tų pačių šaltinių, pavyzdžiui, iš italų kalbos *banda* – „banditų būrys“ ir kiek vėliau, iš Italijos muzikantų žargono, *banda* – „dūdų orkestras, grojantis operose scenoje“,

d) atskirą homonimijos rūšį sudaro vadinamosios *konversijos* atvejai, kai tam tikras žodis pereina į kitą kalbos dalį, nepakeitęs savo morfologinės ir fonetinės sudėties, pavyzdžiui, *beñdras* (vyr. g. būdv.) ir *beñdras* (dktv.). Šie abu žodžiai yra homonimai, todėl, kad yra skirtingos kalbos dalys, turinčios įvairią leksinę reikšmę,

e) visų sunkiausias atvejis – tai tie homonimai, kur skirtingi žodžiai nei sutampa, nei paraleliai išvedami iš tos pačios šaknies, kur nėra nei konversijos, nei paralelaus ar nuoseklaus skolinimosi. Tai tie atvejai, kai polisemija taip skiriasi, kad tampa homonimija. Dažniausiai šiais atvejais leksinės reikšmės skirtumus patvirtina ir gramatinių ryšių skirtumai. (Reformatskis, 1963, 62 – 65).

Aptarus opozicijų klasifikavimo principus, galima teigti, kad jie svarbūs ne tik fonologijoje, morfologijoje, sintaksėje, leksikoje, bet ir morfonologijoje.

II. Prozodiniai elementai

II. 1. Žodžio skiemenys bei kirtis, jo tipai ir funkcijos

„Lietuvių kalba turi supersegmentinių elementų, diferencijuojančių ištikus žodžius“ (Girdenis, 1995, 223). Terminas supersegmentinis – reiškia priklausymą tiems kalbos elementams, kurie charakterizuoja ne vieną fonemą, o visą skiemenį, žodį ar teksto atkarpą, pavyzdžiui, intonacija (TŽŽ, 1985, 471). Žodžiai gali skirtis ir turiniu, ir skambėjimu, bet būtinai turi turėti nors po vieną skirtingą fonologinį elementą, atliekantį distinktyvinę funkciją ir nulemiantį išraiškos netapatinimą. Fonologiškai kirtis būna dviskiemeniuose ir daugiaskiemeniuose žodžiuose, fonetiškai – vienskiemeniuose.

Mūsų kalboje kirčiuotą skiemenį nuo nekirčiuotų skiemenų skiria garsumas, pagrindinis tonas, trukmė. Bendrinėje kalboje yra 11 kirčio prozodemų (kai vienodi žodžiai skiriasi tik kirčio vieta (žr. lentelė Nr. 1). Kadangi didesnis skiemenų skaičius žodyje leidžia sudaryti daugiau skirtingai kirčiuojamų minimaliųjų porų tipų, daugiausia jų yra keturskiemeniuose žodžiuose, kuriuose gali kontrastuoti visi skiemenys. Triskiemeniuose ir penkiaskiemeniuose žodžiuose yra po tris skirtingo kirčiavimo tipus. Šešių skiemenų yra tik dvi poros, o septynių skiemenų žodžių porų – 1.

1 lentelė. Bendrinės lietuvių kalbos kirčio prozodemos.

Eilės Nr.	Skiemenų skaičius	Kirčiavimo schema	Minimalioji pora
1	2	--	jójo – jōjo
2	3	---	sugóžti – sugōžti
3	3	---	praáušti – praaũšti
4	3	---	klampìnti – klam̃pinti
5	4	----	garsiãkalbis – garsiakal̃bis
6	4	----	rāšomasis – rašomàsis
7	4	----	išbráizyti – išbraižýti
8	4	----	nesùariama – nesuariamà
9	5	-----	nesuprantamà – nesuprañtama
10	5	-----	pažōdininkas – pažōdiniñkas
11	5	-----	

Skirtingose kalbos dalyse kirčio prozodemų yra nevienodas skaičius: daiktavardžiuose – keturios, veiksmažodžiuose – trys, kitose – dar mažiau. Keturias kirčio prozodemas gali sudaryti tik skirtingos kalbos dalys.

Kirčiuoti ir nekirčiuoti balsiai (dvibalsiai) nėra atskiros fonemos (o taip manė Prahos lingvistinio būrelio kalbininkai), nes jie visada būna skirtingose pozicijose, ir atitinkami *homonimai* (segmentiniame lygmenyje) yra skiriami ne pakeičiant fonemą, bet kirčio vietą. Kirtis priklauso ilgesniam vienetui negu fonema – skiemeniui, t. y. ne segmentiniam, bet viršsegmentiniam lygiui. Jei fonemų skaičius tame pačiame kontekste gali būti nemažas, kirčio prozodemų galėtų būti ne daugiau, kaip kad žodyje skiemenų. Prozodemų inventoriumi būtų „kirtis pirmajame žodžio skiemenyje“, „kirtis antrajame skiemenyje“, „kirtis trečiajame skiemenyje“ it t. t. Kadangi surinktuose pavyzdžiuose daugiausia yra dviskiemenių ir triskiemenių žodžių, tai pagal kirčio vietą dažniausiai yra pirmojo ir antrojo skiemens opozicija, taip pat – vieno iš jų ir trečiojo skiemens opozicija. Vardažodžiuose, kur kirtis paprastai atitraukiamas į tą patį skiemenį, kuriame būna pagrindinis kirtis, kirtis skiria tik negausias skirtingų žodžių homoforas, o to paties žodžio formų nebeskiria, pavyzdžiui, *pradžiamokslis – pradžiamōkslis*.

Kirčiuotų ir nekirčiuotų balsių (dvibalsių) laikyti skirtingomis fonemomis teoriškai negalima ir dėl to, kad pavyzdžiui, žodžiai:

artì : árti, aũkštas : áukštas, drumštis : drumstìs, dvėja : dvejà, gintis : gintìs, imtis : imtis, káltas : káltas, kasà : kása, klotis : klótis, mërkti : mérkti, pãskui : paskuĩ, raudà : ráuda, rungtis : rùngtis, stotìs : stótis, výtis : vytìs

skiriasi ne tik tuo, kad pirmųjų skiemenų balsis ar dvibalsis yra kirčiuotas, bet ir tuo, kad antruosiuose skiemenyse pirmojo žodžio balsis (dvibalsis) yra nekirčiuotas, antrojo – kirčiuotas.

Visuose pateiktuose pavyzdžiuose vienas balsis tariamas kitaip negu kiti balsiai: *artì, áukštas, gintis, káltas, kása, ráuda, stótis* turi ryškesnį, aukštesniu tonu ir didesnėmis artikuliacinėmis pastangomis tariamą balsį pirmajame skiemenyje, o *artì, drumstìs, gintìs, imtis, vytìs* – antrajame. Todėl atrodytų, kad balsiams reikia priskirti dar vieną diferencinių požymių porą – *stiprusis – silpnasis*.

Paprastai žodžiuose yra tik vienas kirtis. Kai pasitaiko ir antrasis kirtis, vienas jų yra *pagrindinis*, kitas – *šalutinis*. Fonetinis šalutinis kirtis dažniau tariamas keturskiemenių –

septyniaskiemenių žodžių priešpaskutiniame pomirtiniame skiemenyje, pavyzdžiui, *nupūtnagis*, *pažodininkas*, *šešiasdešimtmetis*, *septyniasdešimtmetis*.

Žodžiai, turintys ryškesnį balsį, skiriasi tuo, kad pirmieji turi vienokį supersegmentinį elementą, o antrieji – kitokį. Pirmasis supersegmentinis dėmuo paryškina pirmąjį skiemenį kitų skiemenų fone, antrasis – antrąjį. „*Tas ryškiau ir blankiau tariamų skiemenų kontrastas vadinamas kirčiavimu, o pats vieno skiemens paryškinimas kitų skiemenų fone – kirčiu*“ (Girdenis, 1981, 173). Kirtis atlieka skiemenų žodžių išskiriamąją (kontrastinę) ir žodžių skiriamąją (distinktyvinę) funkciją ir gali išskirti žodžius kalbos sraute ir skirti žodžius ir jų formas, kurios kitais atžvilgiais yra vienodos, pavyzdžiui, *girià – gìria*, *kāsa – kasà*, *riši – riši*, *širdis (dgs. gal) – širdis (vns. vard.)*.

Distinktyvinė funkcija gali diferencijuoti žodžius ir jų formas. Toks kirtis vadinamas *laisvu* kirčiu. Tokį kirtį lemia fonetinių ir fonologinių taisyklių nebuvimas, kurios nustatytų, kiek skiemenų gali eiti prieš kirčiuotąjį skiemenį ir po jo. Tai daro galimas įvairių kirčiavimo schemų opozicijas, kurių skaičius būna tuo didesnis, kuo daugiau skiemenų turi žodis. Pavyzdžiui, dviskiemeniai žodžiai gali skirtis dviem schemomis:

/ /_ / (nėši) ir /_ / / (neši), *árti ir artì*, *gājus ir gajùs*, *klótis ir klotìs*, *lājus ir lajàs*, *liėti ir lietì*, *náuda ir naudà*, *pāskui ir paskuĩ*, *rājus ir rajùs*, *rénta ir rentà*, *stótis ir stotìs*, *vājus ir vajùs*, *vókti ir vokti*, *žióva ir žiovà*, *visà ir visà*.

II. 2. Priegaidės ir tonai

Šiandieninėje lietuvių kalboje priegaides turi ilgi kirčiuotieji skiemenys, o kirčiavimo padėtis pasirodo kur kas sudėtingesnė, kai tik prieiname prie tokių žodžių, kurių kirčiuotojo skiemens centrą sudaro ne trumpasis, bet *ilgasis balsis* arba trumpojo balsio ir implozinio balsingojo (**R** tipo) priebalsio junginys (Girdenis, 1995, 242). Pavyzdžiui: *dvėja – dvejà, lūpa – lupà, grióva – griovà, klotis – klótiš, kryklẽ- kryklė*. Visais šiais atvejais įvairūs kirčiavimo modeliai yra vieninteliai prozodiniai elementai, galintys diferencijuoti žodžius, kurių išraiška kitais atžvilgiais sutampa.

Kirčiavimas tampa vis sudėtingesnis, kai artėjame prie tokių žodžių, kurių kirčiuotojo skiemens centrą sudaro *ilgasis balsis* arba trumpojo balsio ir implozinio balsingojo priebalsio junginys. Tokių opozicijų lietuvių kalboje yra palygti daug. Dvejopas kirčiuoto skiemens centro tarimas mūsų kalboje atlieka *distinktyvinę funkciją* – skiria dalykines (leksines arba gramatines) reikšmes. Pavyzdžiui: *āgentas – ageñtas, áidėti – aidėti, añkštis – ánkštis, apaũšti – apáušti, áuklė – aũklė, aũšti – áušti, deñgti – déngti, drengti – dréngti, išaũšti – išáušti, kliókti – kliókti*. Tokių leksinių opozicijų lietuvių kalbos žodyne surasta 259 poros (arba 518 žodžių), kurios sudėtos į priedą (žr. Priedas).

Gramatinės opozicijos: *dárginti – darginti, žmonõs – žmónos, sodžiùs – sòdžius, mažõs – mážos, sūnùs – sūnus*. Šių opozicijų skaičius (53 opozicijos arba 106 žodžiai).

Leksinių - gramatinių opozicijų yra 147 arba 294 žodžiai: *artì – árti, aũkštas – áukštas, baltókas – baltõkas, daugiākraštis - daugiakrãštis, dvėja – dvejà*.

Jeigu kalbamosiomis ypatybėmis skirtusi tik tie žodžiai, kurių kirčiuotojo skiemens centrą sudaro *ilgieji balsiai*, tai galima teigti, kad mūsų kalboje egzistuoja dvejopos ilgosios balsinės fonemos, skiriamos, pavyzdžiui, binarinio diferencinio požymio „tolydusis“ – „netolydusis“ arba „staigusis“ – „nestaigusis“ (Girdenis, 1995, 243). Kad tokios opozicijos realizuojamos tik kirčiuotuose skiemenyse, neturi didesnės reikšmės, nes nekirčiuoti skiemenys dažnai sudaro įvairių balsinių fonemų neutralizacijos poziciją. Nekirčiuotuose skiemenyse paprastai tariami balsiai, artimesni tolydiesiems kirčiuotų skiemenų balsiams, žymėtaisiais nariais reikėtų laikyti staigesnius balsius, o nežymėtaisiais – tolydesnius. Tai patvirtina ir kirčiuotosios galūnės, kuriose vartojami tik [ĩ] tipo balsiai.

Tačiau, kai panašiais požymiais skiriasi ne tik skiemenys, kuriuos sudaro ilgieji balsiai, bet ir tie, kuriuose po trumpųjų balsių eina imploziniai balsingieji priebalsiai, t. y. susidaro **VR** tipo grupės,

pavyzdžiui: *grùmdė – grum̃dė, kùrpė – kur̃pė, tỳli – tylì, baltì – bálti, àpsiaustas – apsiaũstas, šìlti – šiltì*. Šias skiriamąsias visų kalbamųjų porų ypatybes reikia priskirti vienam skiemeniui ir laikyti jas prozodiniais elementais, diferencijuojančiais ne atskiras fonemas, o ištikus skiemenis.

Fonetinis panašumas ir funkcinis tapatumas rodo, kad tie patys prozodiniai elementai priskirtini ir tiems jau minėtiems skiemenims, kuriuos sudaro ilgieji balsiai: *káltas – kaltas, láuk – laũk, mérkti – merkti, pláutas – plaũtas, áušti – aũšti, báltis – baltis, déngti – deñgti, griáusti – griaũsti, išpláukti – išplaukti*, kurių kairieji nariai turi ryškesnį pailgintą balsį, visada sutrumpėjančią nekirčiuotoje opozicijoje. (Šie skiemenų elementai vadinami *priegaidėmis*).

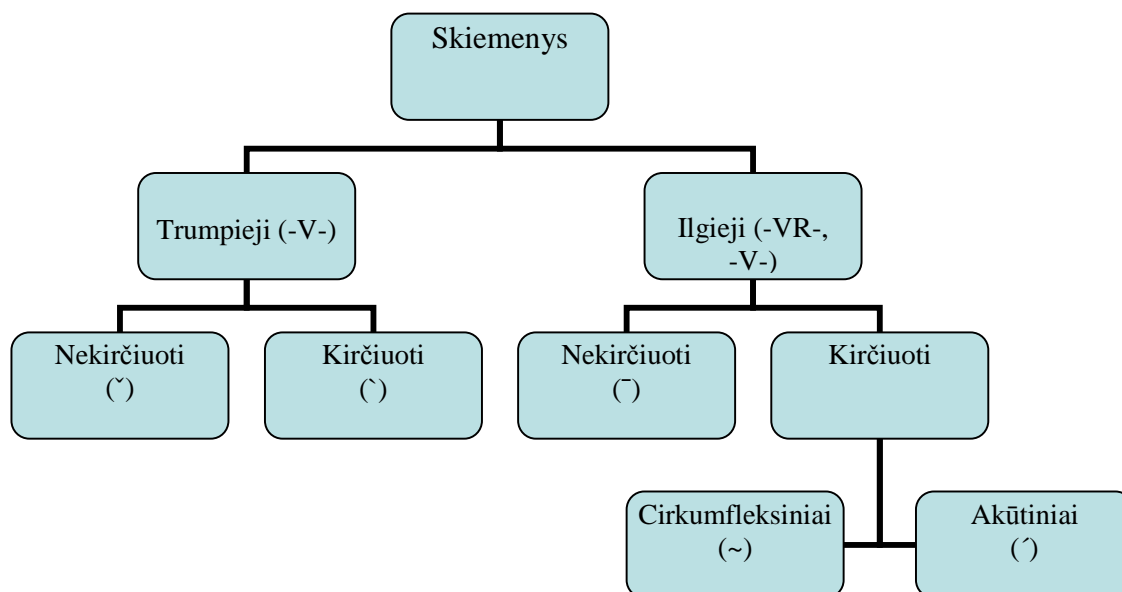
Šiame darbe minėti pavyzdžiai rodo, kad vienodomis fonetinėmis bei fonologinėmis sąlygomis lietuvių kalboje gali kontrastuoti tik dvejopos priegaidės, pavyzdžiui:

1) [V́] : [Ṽ] *klóstė : klōstė, bėris : bēris, brėsti : brēsti, góžti : gōžti, gývis : gỹvis, iškópti : iškōpti, kliókti : kliōkti, klýkis : klỹkis, kópti : kōpti, krýtis : krỹtis, lėkis : lēkis, rýžtas : rỹžtas, skóbtì : skōbtì,*

2) [V́R] : [ṼR̃.] *grùmdė : grum̃dė, kùrpė : kur̃pė, bálnas : baľnas, báltis : baľtis, dréngti : dreñgti, káltas : kaľtas, kėltis : keľtis, márgis : mařgis, mérkti : meřkti, nukáršti : nukar̃šti, télžti : tel̃žti, térkšti : ter̃kšti,*

3) [V́.R] : [ṼR̃.] *káltas : kaľtas, ánglinti : aňglinti, ánkštis : aňkštis, ántis : aňtis, térkšti : ter̃kšti, télžti : tel̃žti, nudréngti : nudreñgti, kártis : kar̃tis.*

Kiekvienas iš šių trijų tipų fonetiškai skiriasi ir negali vienas kitam kontrastuoti, todėl turi būti laikomi tų pačių dviejų priegaidžių alotonais. (*Prozodinių tipų santykių schema, Nr.1*)

Morfologinėje ir morfonologinėje kalbos sistemoje priegaidės funkcionuoja kaip svarbi *morfemų charakteristika*. Kiekviena morfema, kurios išraišką sudaro ilgasis balsis arba **VR** tipo junginys ir kuri gali turėti kirtį, būna arba akūtinė (dešininis kirtis), arba cirkumfleksinė (riestinis). Pavyzdžiui, žodžio *brólis* šaknis išlaiko akūtinę priegaidę visose formose ir visuose ją turinčiuose vediniuose bei dūriniuose, o žodžio *rankà* šaknis kirčiuotose pozicijose visada būna cirkumfleksinė. Ir tam tikrais atvejais galima *metatonija* – priegaidžių kaita – bendrajam principui neprieštarauja, nes ji beveik nesiskiria nuo panašiai funkcionuojančios balsių kaitos (*apofonijos*) (Girdenis, 1995, 250).

Morfemos paprastai „praranda“ savo priegaides nekirčiuotose pozicijose, pavyzdžiui: *mérkti* ≠ *mėrkti*, bet *merkimas* (*akių užvėrimas*) = *merkimas* (*kišimas į vandenį*). Iš esmės priegaidės neutralizuojamos ir *galūnėse*, nes jose galimas tik cirkumfleksas ir rodo, kad cirkumfleksas yra nežymėtasis priegaidžių opozicijos narys.

Ryškesniausia funkcinė ypatybė, skirianti priegaides nuo fonemų ir diferencinių požymių, yra tam tikras jų *ryšys su kirčiu* ir kirčiavimo paradigmomis. Pagal Fortunatovo – de Sosiūro dėsnį sinchroniškai kai kurios morfemos atitraukia kirtį iš gretimos trupos ir cirkumfleksinės morfemos. Tokia jų savybė pavadinta Girdenio A. siūlymu „atrakcija“. Čia pavyzdžiu galėtų būti veiksmažodžių pirmojo ir antrojo asmens galūnės, vardažodžių daugiskaitos galininko galūnė: *plaukia* – *plaukiù*, bet *láukia* – *láukiu*.

Kadangi priegaidės yra tik pagalbinė morfonologinė priemonė, nes jų negali turėti pirmiausia tos morfemos, kurios niekada negauna kirčio (pavyzdžiui, daiktavardžio vienaskaitos naudininko arba

galininko galūnė), ir, antra, tos morfemos, kurios neturi priegaidėms būtino pagrindo – ilgojo balsio arba **VR** tipo junginio.

Apžvelgus ir supersegmentinių ir prozodinių fonologinių elementų teoriją ir pateikus pavyzdžius, galima sakyti, kad svarbiausią supersegmentinių elementų poklasį sudaro prozodiniai elementai: intonacija, kirčiavimas ir priegaidės.

Kalbant apie kirtį, svarbu pasakyti tai, kad kirtis yra sintagminis kontrastas tarp ryškiau ir blankiau tariamų to paties žodžio skiemenų.

Priegaidės arba tonus sudaro prozodiniai skiemens požymiai, kurie atlieka savarankišką distinktyvinę funkciją – diferencijuoja žodžius, kurių išraiška tam tikrais atvejais sutampa. Lietuvių kalba turi dvi priegaides – akūtą ir cirkumfleksą (tai matyti schemeje Nr. 1), o priegaidės kontrastuoja kirčiuotuose ilguosiuose skiemenyse, kurių centrą sudaro ilgieji balsiai arba **VR** tipo junginiai (Girdenis, 1995, 261).

II. 3. OPOZICIJOS BENDRINĖS LIETUVIŲ KALBOS MORFONOLOGINĖJE SISTEMOJE

Šiame darbe morfonologinės opozicijos nagrinėjamos trimis aspektais: leksiniu, gramatiniu, leksiniu – gramatiniu. Visos opozicijos sudaro skirtingus morfologinius elementus.

Leksiniu aspektu nagrinėjamos kirčiuotųjų vietų opozicijos įgyja semantinę funkciją leksikos lygmenyje – kirčio opozicija išreiškia skirtumą tarp žodžių leksinių reikšmių.

Gramatiniu aspektu nagrinėjami opoziciniai santykiai, esantys tarp fonemų, skiriančių to paties žodžio formas. *Gramatinė reikšmė – apibendrinta reikšmė, papildanti leksinę žodžio reikšmę ir nurodanti įvairius santykius* (Gaivenis, Keinys, 1990, 117).

Leksiniu – gramatiniu aspektu nagrinėjamos kirčiuotųjų vietų opozicijos ne tik žodžių leksine reikšme, bet ir to paties žodžio formos.

II. 3. 1. Opozicijos, sudarančios leksinę reikšmę

Tokių opozicijų didžiajame lietuvių kalbos žodyne buvo rasta 259. Leksinės opozicijos, kurių žodžių struktūrą sudaro dviskiemeniai žodžiai, yra 125 poros. Triskiemenių – 120 porų, keturskiemenių – 14. Viena penkiaskiemenė.

Dažniausios leksinių opozicijų poros yra daiktavardinės (78), veiksmažodinės (174), būdvardinės (6), vieną opoziciją sudarorieveksmiai.

II. 3. 1. 1. Leksinės opozicijos su cirkumfleksu

a) leksinės opozicijos, kurios priklauso vienai kalbos daliai, šiuo atveju – *daiktavardžiams*, jų opozicijos turi cirkumfleksinį kirtį:

āgentas : ageñtas, minklė̃ : miñklė̃, (Ū̃ : Č̃)

āras : āras, bāras : bāras, draugė̃ : draugė̃, kābelis : kabė̃lis, klānas : klānas, sagė̃ : sāgė̃, sýkas : sýkas, šlākas : šlākas, trāknys : traknýs, vānagė̃ : vanāgė̃ (Ū̃ : Ū̃)

kaĩstas : karĩstas (Č̃ : Č̃)

b) leksinės opozicijos (*veiksmazodžiai*), kurių kirčiuotieji skiemenys turi cirkumfleksinį kirtį:

apkirĩpti : apkirĩpti, įkaĩsti : įkaĩsti, įkaũšti : įkaũšti, įraũsti : įraũsti, išraũsti : išraũsti, kaĩsti : kaĩsti, kaũšti : kaũšti, niũkti : niũkti, nukaĩsti : nukaĩsti, nuraũsti : nuraũsti, pakaĩsti : pakaĩsti, raũsti : raũsti, siaũsti : siaũsti, skaũsti : skaũsti, sukaĩsti : sukaĩsti, suniũkti : suniũkti, užkaĩsti : užkaĩsti, užraũsti : užraũsti, vėpti : vėpti (Ū̃ : Ū̃)

įsuñkti : įsuñkti, kirĩpti : kirĩpti, pagaĩrsinti : pagaĩrsinti, paĩrpti : paĩrpti, sukirĩpti : sukirĩpti, suñkti : suñkti (Č̃ : Č̃)

c) yra tik keturios leksinės opozicijos (*būdvardinės*), kurių kirčiuotosios vietos turi cirkumfleksinį kirtį:

antrōsios : añtrosios, aĩtimos : artimōs (Ū̃ : Č̃)

puikiōs : puĩkios, maĩžōs : māžōs (Ū̃ : Ū̃)

Kaip matyti iš pateiktų opozicijų, **tvirtagalė priegaidė** yra tada, kai kirčiuotojo skiemens ilgasis balsis arba dvigarsis tariamas lygiu, kiek kylančiu tonu. Leksinėse opozicijose tokia priegaidė turi:

a) kirčiuotame skiemenyje *pailgėję balsiai* a, e

b) *ilgieji balsiai* è, y, o, ū, a, e, į, u

c) *dvibalsiai* ai, au, ei, ie, uo, ui

d) *mišrieji dvigarsiai* al, am, an, ar, el, em, en, er, il, im, in, ir, ul, um, un, ur

II. 3. 1. 2. Leksinės opozicijos su akūtu

a) *áidėti : aidėti, apkárti : apkárti, dryksėti : dryksėti, gailėti : gailėti, išbraižyti : išbráizyti, kalstýti : kálstyti, niūrėti : niūrėti, nókti : nókti, nubraižyti : nubráizyti, nukárti : nukárti, paderėti : paderėti, paisýti : páisyti, panókti : panókti, pérkaršti : pérkaršti, rietėti : rietėti, rytėti : rytėti, rusėti : rusėti, skardėti : skardėti, supaisýti : supáisyti, surusėti : surusėti, suskardėti : suskardėti, vertėti : vértėti (Ų : Ų)*

Tvirtapradė priegaidė yra šiose opozicijose:

a) *ilgieji balsiai* è, y, o, ū, a, e, i, u

b) *dvibalsiai* ai, au, ei, ie, uo

c) *mišrieji dvigarsiai* al, am, an, ar, el, em, en, er

Pastovų kirtį turi visi asmenuojami veiksmažodžiai, kurie kirčiuojami priešpaskutiniame skiemenyje, ir turi akūtinę priegaidę, ir tie, kurie kirčiuojami trečiame ar tolesniame nuo galo skiemenyje, nepaisant jo priegaidės. Kadangi trumpos vns. 1 ir 2 a. galūnės yra kilusios iš akūtinių, tai diachroniškai dabartinės kilnojamosios paradigmos atsiradimas susijęs su Fortunatovo – de Sosiūro dėsnium.

Veiksmažodžio šaknį kirčiuoja visų pirma priešdėliniai veiksmažodžiai, turintys akūtinę priegaidę šaknį (Kazlauskas, 1986, 68).

Priešdėlis *pér-* - vienintelis priešdėlis, turintis akūtinę priegaidę visose veiksmažodžių klasėse ir formose.

Absolūtus sutapimas yra tada, kai yra visiškas fonetinis sutapimas ir priklausymas vienai gramatinei klasei (tokios yra opozicijos su daiktavardžiais, veiksmažodžiais ir būdvardžiais).

II. 3. 1. 3. Prozodinės ypatingosios grynosios leksinės opozicijos

Visi pateikti žodžiai skiriasi kirčiavimu ir priegaidėmis. Priegaidė yra tam tikra skiemenį, ypač jo centrą, sudarančių garsų dinamikos, melodikos ir kiekybės moduliacija.

Skiemens, žodžio supersegmentiniai elementai – prozodiniai elementai. Prozodiniais vadinami tokie nekokybiniai reiškiniai bei požymiai, kaip tarimo trukmė, pagrindinis tonas ir tarimo stiprumas nepriklausomai nuo to, ar jie eina supersegmentiniais elementais, ar neina. Antra vertus, supersegmentinių elementų vaidmenį tam tikrais atvejais gali atlikti ir kokybiniai fonetiniai reiškiniai (Girdenis, 1981, 26).

Ypatingos grynosios opozicijos (homografai). Distinktyvinę (skiriamąją) funkciją atlieka tie garsai ir jų požymiai, kurie skiria vienas dalykines reikšmes nuo kitų. Tokie yra skirtingos tuos pačius balsius ir priebalsius turinčių žodžių *priegaidės*:

añglinti : ánglinti, añkštis : ánkštis, aňtis : ántis, bałtis : báltis, deňgti : déngti, dreňgti : dréngti, iškaršti : iškáršti, kałtis : káltis, kartis : kártis (Č : V)

apáušti : apaũšti, áuklė : aũklė, bėris : bėris, braižyti : braižyti, brėsti : brėsti, góžti : góžti, griáušti : griaũsti, išáušti : išaũsti, išliėti : išliėti, išpláukti : išplaũkti, júodis : juodis, júosti : juosti, káršti : karšti, kietis : kiėtis, kliókti : kliókti, apjúosti : apjuosti, gývis : gývis, klýkis : klýkis, pláukti : plaũkti, plónis : plónis, praáušti : praaũšti, prijúosti : prijuósti (V : V̇)

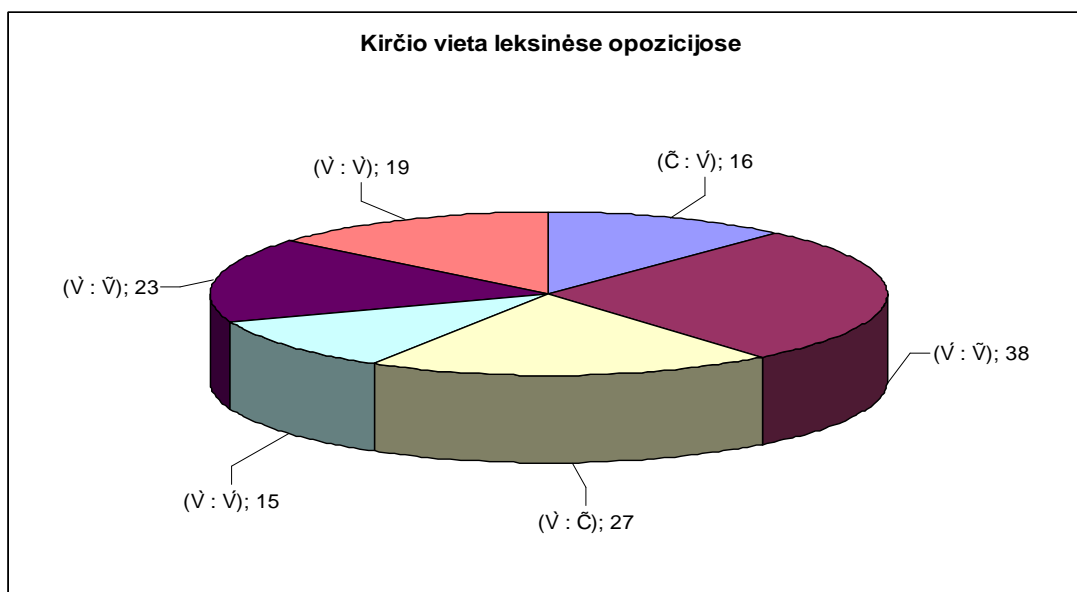
atginti : atgiñti, dùkti : dułkti, ilgis : iłgis, ilsinti : iłsinti, įminti : įmiñti, kandis : kañdis, ketvirtinis : ketvirñtinis, kirsti : kiršti, klampinti : klamñpinti, gardis : gařdis, kliùnkinti : kliuñkinti, liņgė : liñgė, pìlkis : pìlkis, praminti : pramiñti (V : Č)

atólas : atòlas, gerklinis : géřklinis, griová : grióva, kartinis : kártinis, naudà : náuda, pašaipà : pašáipa (V : V)

bòtas : bôtas, cvàktelèti : cvā̀ktelèti, dū̀kinti : dū̀kinti, dvasinti : dvāsinti, iškópti : iškōpti, išlakinti : išlākinti, kastinis : kāstinis, vókas : vōkas, úostas : uōstas, ráibis : raĩbis, ráišis : raĩšis, plónis : plōnis, lékis : lēkis, krỳtis : krỳtis, pèras : pēras, plautinis : plaū̀tinis (V̇ : V̈)

porà : porà, praràkti : praràkti, pravirti : pravirti (V̇ : V̈)

Palyginus žodžius matyti, kad kirčiuotieji skiemenys, kurių implozinėje dalyje yra [l, m, n, r,], turi tvirtapradę arba tvirtagalę priegaidę – lygiai taip pat, kaip ir skiemenys, sudaromi ilgujų balsių. Implozinė grupė yra stipriai susijusi su skiemens centru.

Iš visų surinktų opozicijų matome, kad daugiausia opozicijų yra kai kirčiuotieji balsiai turi akūtą ir cirkumfleksą (V̇ : V̈).

(V̇ : Č̇) trumpąjį kirčiuotą skiemenį ir ilgąjį kirčiuotąjį balsį turi 27 leksinės opozicijų poros.

(V̇ : V̈) trumpąjį ir tvirtagalį kirčius turi net 23 leksinės opozicijų poros.

19 porų (38 žodžiai) turi tik trumpąjį kirčiuotą skiemenį (V̇ : V̈).

II. 3. 1. 4. Daiktavardžių kirčiavimas.

Dviskiemeniai daiktavardžiai opozicijose kirčiuojami tvirtapradiškai ir tvirtagališkai. Pirmajai kirčiuotei priklauso daiktavardžiai, turintys stiprų tvirtapradį kamieną, antrajai kirčiuotei – daiktavardžiai. Turintys stiprų netvirtapradį (trumpą arba tvirtagalį) kamieną. Trečiosios kirčiuotės dviskiemeniai daiktavardžiai turi silpną tvirtapradį kamieną, ketvirtosios kirčiuotės – silpną netvirtapradį.

Kirčiavimo atžvilgiu daugiaskiemeniai daiktavardžiai, kirčiuoti paskutiniame kamieno skiemenyje, nesiskiria nuo dviskiemenių.

Kamienai, tarp kurių kirčiuoto skiemens ie galūnės yra bent vienas tarpinis skiemuo, kirčiuojamas taip, kaip vienskiemeniai tvirtapradžiai kamienai – net tada, kai kirčiuotas skiemuo trumpas ir tvirtagalis. Šiais atvejais tarpinis skiemuo užkerta kelią Fortunatovo – de Sosiūro dėsniai, pavyzdžiui, vns. vard. *šỹpsena* (1) : vns. įn. *šỹpsena*, vns. vard. *píeva* : vns. įn. *píeva*, vns. vard. *skiedrà* (3) : vns. įn. *skiedrà*. Dėl to šio tipo žodžiai gali būti tik 1 arba 3 kirčiuotės.

II. 3. 1. 5. Veiksmažodžių kirčiavimas.

Dviskiemenių arba daugiaskiemenių veiksmažodžių opozicijų poros kirčiuojamos priešpaskutiniame skiemenyje ir kirtis yra arba tvirtagalis, arba trumpasis, pavyzdžiui, *pravìrti* : *pravìrti*, *atìrti* : *atìrti*, *įraũsti* : *įraũsti*. Čia, ir visose kitose opozicijose, kirtis sutampa tik bendratyje.

Indoeuropiečių kalboms būdingi du skirtingi veiksmažodžio paradigų sistemos tipai. Vienas jų – skirtingų šaknų veiksmažodžiai gali turėti skirtingas paradigmas; dėl to veiksmažodžio kamieno pozicija paradigmoje primena darybinius, o ne kaitybinius santykius, ir dėl to čia susipynę darybiniai ir kaitybiniai procesai.

Antrasis veiksmažodžio tipas yra paprastesnis. Paradigmos jungia dažniausiai tuos pačius kamienus ir pasižymi standartiškumu bei paprastai kiekvienas veiksmažodis turi tas pačias paradigmas, o darybiniai procesai čia labiau ryškesni.

II. 3. 1. 6. Būdvardžių kirčiavimas.

Dviskiemeniai būdvardžiai turi dvi kirčiuotes, kurios beveik atitinka dviskiemenių daiktavardžių 3 ir 4 kirčiuotę.

Opozicijose būdvardžiai, pavyzdžiui daugiaskiemeniai 1 kirčiuotės, visuose linksniuose turi tą patį kirtį. Jei pastovus kirtis yra trečiame, ketvirtame nuo galo skiemenyje, tai tokie kirčiuoti skiemenys gali būti tvirtapradžiai, tvirtagaliai arba trumpieji, pavyzdžiui, *kāstinis* : *kastinis*, *ketvirtinis* : *ketvirtinis*.

Išvada. Norint apibendrinti leksinių opozicijų skyrelį, reikia paminėti, kad tokias opozicijas sudaro tokios opozicijos kaip: *daiktavardžiai*, *būdvardžiai*, *veiksmažodžiai* ir kitos kalbos dalys. Tačiau šios trys kalbos dalys daugiausiai dominuoja kitų kalbos dalių (prieveiksmis) atžvilgiu.

Šiose opozicijose kirtis sutampa ir priklauso vienai gramatinei klasei (homonimai). Homonimai dar smulkiau skaidomi į: tikruosius homonimus, kai žodžiai skamba vienodai ir turi vienodą fonemų skaičių, taip pat ir morfologinę sudėtį kartu ir kirčio kaitymo formose, bet jų kilmė – skirtinga. Yra ir tokių homonimų, kurie buvo skolinami iš įvairių kalbų skirtingu metu, įvairia reikšme, bet kirtį ir leksinę opoziciją išlaiko.

II. 3. 2. Opozicijos, sudarančios gramatinę reikšmę

Gramatinių opozicijų DLKŽ rasta 53.

- Gramatinės opozicijos, kurias sudaro asmenuojami veiksmažodžiai iš dviejų skiemenų, kirtis yra trumpas:

neši (es. l.vns. 2 a.) : nèši(būs. l.vns. 2 a.)

riši (es.l. vns. 2 a.) : riši (būs. l. vns. 2 a.)

- kirtis ilgas būdvardžiuose, kai:

ar̃timos (mot. g. dgs. kilm.) : artimōs (mot. g. vns. kilm.)

puĩkios (mot. g. dgs. kilm.) : puikiōs (mot. g. vns. kilm.)

báltos (mot. g. dgs. vard.) : baltós (mot. g. vns. kilm.)

- opozicijos, kurias sudaro triskiemeniai veiksmažodžiai, kirtis tvirtagalis:

vógčioti (bendratis) : vogčióti (būt. l. neįvardž. vyr. g. dgs.)

gáinioti (bendratis) : gainióti (būt. l. neįvardž. vyr. g. dgs.)

atlikti (bendratis) : atliktì (būt. l. neįvardž. vyr. g. dgs.)

dāroma (es. l. neįvardž. mot. g. vns. vard.) : daromà (es. l. neįvardž. bevard. g.)

- gramatinių opozicijų (daiktavardžių) kirčiuotosios vietos:

duōbės (mot. g. dgs. vard.) : duobē̃s (mot. g. vns. kilm.)

aũkos (mot. g. dgs. vard.) : aukós (mot. g. vns. kilm.)

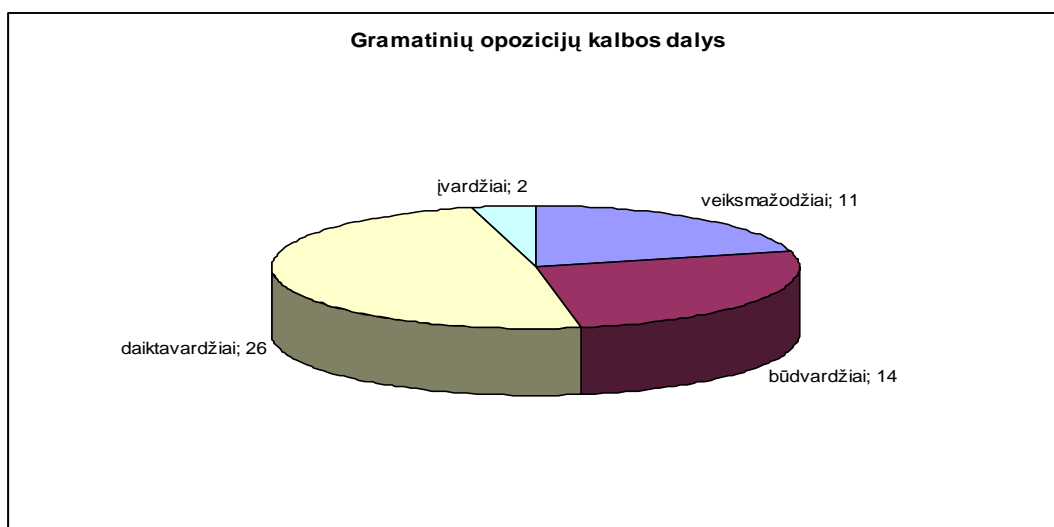
žiēmos (mot. g. dgs. vard.) : žiemōs (mot. g. vns. kilm.)

mokỹklos (mot. g. vns. kilm.) : mokỹklos (mot. g. dgs. vard.)

- Gramatiškai sutampa ir dvi įvardžių opozicijos, kurių kirčiuotasis skienuo – trumpas:

mùdu (vyr. g. vard.) : mùdu (vyr. g. gal.)

visa (mot. g. vns. įn.) : visà (mot. g. vns. vard.)

Lietuvių kalboje yra nemaža išlikusių atematinė veiksmožodžių, o kai kurie 3 a. formos vartojami ir dabartinėse lietuvių tarmėse. Dar kiti lietuvių kalboje jau turi tematinę fleksiją, bet buvusį atematinį asmenavimą dar galima rekonstruoti.

Atematinę esamojo laiko fleksiją kalboje yra išlaikę tokie veiksmožodžiai, kaip: *būti, duoti, dėti, eiti, likti, mėgti* (Kazlauskas, 1968, 305).

Atematiniai lietuvių kalbos veiksmožodžiai sudarė leksinę – semantinę grupę su būsenos ir intranzityvumo reikšme, nes čia lemiamą vaidmenį suvaidino veiksmožodžių 3 a. forma su galūne –ti.

- Akūtinės šaknies pavyzdžiai rodo, kad kirčiuoti yra: *y, ū, il, im, in, el, em, en, er*
- Cirkumfleksinės šaknies kirčiai: *i, y, iẽ, eĩ, ù, aũ, iļ, im, in, ir, eļ, em, en, er*
- Pasitaikė keletas atvejų, kai yra silpnasis balsių kaitos laipsnis veiksmožodžiuose, turinčiuose vienodą šaknies priegaidę, pavyzdžiui, *svirti : svirtì*
- Opozicijos, kuriose priegaidė įvairuoja: vienur cirkumfleksinė, kitur akūtinė: *svirti : sverti, lėmti : lem̃ti*.

Veiksmožodžių būs. 1. padarytas iš bendraties kamieno ir formanto, prasidedančiu –s- . būsimąjo laiko sintagminis formantas, t. y. elementas, esantis tarp veiksmožodžio šaknies ir asmens galūnių, lietuvių kalboje yra *vienodas*. Tai ypač ryšku daugiskaitos 1 a. ir 2 a. formose. Pavyzdžiui, *vns. 3 a. eĩs* ir *dgs. 3 a. eĩs*.

II. 3. 2. 1. Gramatinės daiktavardžių opozicijos

Daiktavardinių opozicijų sutapimas yra: *vns. vard. – dgs. gal., vns. kilm. – dgs. vard.*

Geriausiai priebalsinė fleksija išliko vienaskaitos ir daugiskaitos galininkuose, nes dėl fonetikos raidos jie sutapo su atitinkamais *i-* kamieno linksniais. Išliko priebalsinė fleksija ir daugiskaitos kilmininke, nors turėjo skirtingą galūnę.

Priebalsinė daugiskaitos kilmininko forma kirčiuojama:

- Šakniniuose žodžiuose
- *n*-kamiene
- *r*- kamiene
- *s*- kamiene
- kituose kamienuose

Dažnai pasitaiko žodžių porų su pokirtiniu šalutiniu kirčiu, pažymėtu galiniame skiemenyje. Tokių žodžių su šalutiniu kirčio atgarsiu yra visokių: priešdėlinių, priesaginių, skiriasi jų linksniai. Dar galima išskirti grupę daiktavardžių su morfologinę vertę turinčiu diakritiku (toks kirtis sudaro priešpriešą normaliam žodžio ar žodžių junginio kirčiui), kuris būdingas daugiausia *vns.* ir *dgs.* kilmininkams.

Dabartinėje lietuvių kalboje vartojamos priebalsinės daugiskaitos kilmininko formos.

Klasifikuojant daiktavardines kategorijas, buvo atkreiptas dėmesys į žodžio morfologines savybes. Svarbiausia – kokia kalbos dalis sutampa, pavyzdžiui, *lėpos (mot. g. vns. kilm.) : lėpos (mot. g. dgs. vard.)*. Kirtis pirmajame skiemenyje supampa su daugiskaitos vardininku ir vienaskaitos kilmininku. Tokiose opozicijose yra akūtinė priegaidė. Cirkumfleksas – daiktavardžio vienaskaitos kilmine ir daugiskaitos galininke: *dešrōs (4) : dėšros*.

- Pirmosios kirčiuotės dviskiemeniai daiktavardžiai šaknyse turi tvirtapradę pastovią priegaidę.
- Daugiaskiemeniai daiktavardžiai kirčiuojami priešpaskutiniame skiemenyje cirkumfeksiškai, o jų žodžių kirtis daugiskaitos naudininke visada būna

priešpaskutiniame skiemenyje. Antrojoje kirčiuotėje taip pat sutampa kirčio vieta vienaskaitos kilmininke ir daugiskaitos naudininke.

- Trečiosios kirčiuotės opozicijos skiriasi kirčio vieta, turi šokinėjantį iš galūnės į antrąjį, trečiąjį ar dar tolesnį nuo galo skiemenį, pavyzdžiui, *vėgėlės* : *vėgėlės*.

II. 3. 2. 2. Gramatinės būdvardžių opozicijos

- Būdvardžiai su vienaskaitos vardininko galūne –a linksniuojami kaip *o* kamieno mot. g. daiktavardžiai, pavyzdžiui, *vns. kilm. aukštōs* : *dgs. vard. áukštos*.
- Su galūne –ia linksniuojami kaip *io* kamieno mot. g. dktv., pavyzdžiui, (*vns. kilm.*) *žaliōs* : *žálios* (*dgs. kilm.*).

Analizuojamų būdvardinių opozicijų surasta 14.

Dviskiemeniuose ir triskiemeniuose būdvardžiuose, kurių pirmasis dėmuo *a, e* (*ai, au, ei* ir *a, e + l, m, n, r*), dvigarsių priegaidė yra tvirtapradė, pavyzdžiui, *báltos* – *baltōs*, *jáunosios* – *jaunōsios*, *padórios* – *padoriōs*, *áukštas* (*vyr. g. vns. vard.*) – *áukštas* (*mot. g. dgs. gal.*).

Tvrtagalė priegaidė opozicijose *ártimos* – *artimōs*, *puĩkios* – *puikiōs*, *grážios* – *gražiōs* sutampa moteriškos giminės daugiskaitos vardininke ir kilmininke.

Dviskiemeniai vyriškos giminės vienaskaitos vardininkas *žálias* – *žaliās* moteriškos giminės daugiskaitos galininkas. Taip pat kirčiuojamas ir *naũjas* – *naujās*. Tai pirmosios linksniuotės žodžiai, kurie vyr. g. vardininke turi galūnę –*as* po kietojo ir minkštojo priebalsio, o mot. g. –*a*. Kirčiuojami cirkumflesiškai.

Būdvardžių kirčiavimas nėra apibendrintas, vieni jų dar turi baritoninį kirčiavimą, kiti – oksitoninį. Pavyzdžiui, grupė būdvardžių, kurie pateikiami kaip variantai: *baisus*, *baisios* (*vns. kilm.*), *meilu* (*įn.*), *šviesus*, *verta* (*mot. g.*). Kai kurios šių formų gali būti priskirtos „dviviršūnio“ kirčio atvejams. Toks dvejopas kirčio vietos žymėjimas, matyt, rodo, kad *Daukšos* laikais buvo galimas ir šakninis, ir galūninis šių būdvardžių kirčiavimas.

Išsiskiria grupės įvardžiuotinių būdvardžių kirčiavimas. Dgs. kilmininko formos žymimos su dviem diakritikais galūnėje (kartais gali skirtis tik kirčio ženklų žymėjimas). Bet tokių atvejų yra nedaug.

Apibendrinimas. Svarbu pažymėti ir tai, kad sudurtiniai būdvardžiai, turintys kirtį antrame dėmenyje, kirčiuojami antra kirčiuote (jiems būdinga metatonija – priegaidžių pakitimas toje pačioje giminingų žodžių kirčiuotoje morfemoje). Bevardė giminė išlaiko vyr. g. vns. vard. kirčio vietą ir priegaidę.

Įvardžiuotinės būdvardžių formos kirčiuojamos dvejopai:

- a) iš pirmos kirčiuotės paprastųjų būdvardžių padarytos įvardžiuotinės formos kirčiuojamos pastoviai,
- b) iš kitų būdvardžių padarytos įvardžiuotinės formos turi kilnojamąjį kirtį. Jų kirtis šokinėja iš priešpaskutinio skiemens į trečiąjį nuo galo. Trečiasis nuo galo skiemuo (neskaitant dviskiemenių galūnių) išlaiko paprasto būdvardžio priegaidę.

II. 3. 2. 3. Gramatinės veiksmažodžių opozicijos

Asmenuojant veiksmažodžius, kai sutampa rašyba, bet skiriasi kirčio vieta, tokių opozicijų porų rasta 11.

Esamojo laiko formos kirčiuojamos dvejopai. Jų kirčiavimas yra pastovus, kai kirčiuojamas esamojo laiko kamieno priešpaskutinis skiemuo, turintis tvirtapradę priegaidę, arba toliau nuo galo esantis skiemuo nepriklausomai nuo jo priegaidės. Tokiais atvejais kamieno kirtis išlieka visose asmenų formose, pavyzdžiui, *mýli – mýliu, mýli, mýlime*. (DLKG, 1997, 338 – 339).

Triskiemeniai veiksmažodžiai šių porų bendratyje išlaiko akūtą, o būsimajame laike turi trumpąjį kirtį: *gársinti – garsinti, dárganti – darginti*.

Jeigu kirčiuojamas esamojo laiko kamieno trumpas arba tvirtagalys priešpaskutinis skiemuo, kirčiavimas yra nepastovus: vienaskaitos pirmojo ir antrojo asmens formos kirčiuojamos galūnėje, o kitos formos išlaiko kamieno kirčio vietą ir priegaidę, pavyzdžiui: dviskiemeniai *i* asmenuotės *neši – nèši, riši – rìši* turi tik trumpąjį kirtį.

Daugumas **būtojo dažninio** laiko formų turi šakninį kirtį. Šios formos kirčiuojamos pagal tą pačią taisyklę kaip ir esamojo laiko formos ir visada išlaiko bendraties kirčio vietą bei priegaidę.

Pastovaus kirčiavimo pavyzdžiai: *vns. 3 a. sùpdavo – dgs. 3 a. sùpdavo*.

Būsimojo laiko formos išlaiko bendraties kirčio vietą ir priegaidę. Tik vienskiemenėse trečiojo asmens formose ir dviskiemenių bei daugiaskiemenių trečiojo asmens formų paskutiniame skiemenyje tvirtapradė priegaidė kinta į tvirtagalę, arba, šiuo atveju, tvirtapradė priegaidė lieka tokia pati, tik nušoka į galą: *vógčioti – vogčióti, gáinioti – gainióti*. Šie ilgos šaknies vediniai, nepaisant pamatinių žodžių ir kitų fonologinių ypatumų, turėtų būti kirčiuojami šaknyje.

II. 3. 2. 3. 1. Priesaginių veiksmažodžių dvejopas kirčiavimas

Dvejopo kirčiavimo *–inti* veiksmažodžių, kurių kirčiavimas – šakninis ir priesaginis arba priesaginis ir šakninis:

dárginti – darginti, gársinti – garsinti, smálsinti – smalsinti, váišinti – vaišinti, výtinti – vytinti

pateikti veiksmažodžiai patiria akūtinę metatoniją ir patvirtina tendenciją, kad šios priesagos vediniai, šaknyse turintys dvibalsius ar mišriuosius dvigarsius, prasidedančius *a, e* linksta patirti metatoniją (Kavaliauskas, V. 2000, 86). Kiti šakninio kirčiavimo variantai išlaiko pamatinių žodžių priegaidę. Priesaginį *–inti* vedinių kirčiavimą skatina šaknies balsių kaita.

Šakninė priegaidė priklauso nuo ikoninių ypatumų. *Tėsiamo* veiksmo *–inti* veiksmažodžiai reikalauja tvirtagalės priegaidės ir jai būdinga dėsninga ir reguliari cirkumfleksinė metatonija. O *aktyvų* veiksmą reiškiantys veiksmažodžiai reikalauja tvirtapradės priegaidės, kur vediniuose yra dėsninga ir reguliari akūtinė metatonija.

Priesagos *–ioti* veiksmažodžių: *gáinioti – gainióti, rausióti – ráusioti, šélioti – šėlióti, skėtrioti – skėtrióti* kirčiavimą lemia pamatinio žodžio kalbos dalis, vedinio fonetinė struktūra, metatonija (ir akūtinė, ir cirkumfleksinė), šaknies balsių alternacija ir kiti veiksniai. Pirmųjų variantų šaknis su tvirtagale priegaide labai dėsningas, o antrasis populiarus šnekamojoje kalboje. Tačiau teisingusias kirčiavimas būtų tvirtapradis priesaginis.

Veiksmažodžių priesaga *–ėti* yra keleriopo akcentinio statuso ir akcentiškai nenusistovėjusi. Šios priesagos vedinių kirčiavimui būdingas svyravimas tarp priesaginio ir šakninio, tačiau juos linkstama kirčiuoti priesagoje, nes jie susiję su tvirtapradės šaknies pamatiniais daiktavardžiais, pavyzdžiui: *kaulėti – káulėti, kempėti – kėmpėti, seilėti – séilėti*.

Priesagos *-auti* veiksmažodžių kirčiavimas. Čia šakninį ar priesaginį kirčiavimą lemia darybos pamatas. Bet vardažodinių *-auti* vedinių grupėje aiškiai dominuoja priesaginis kirčiavimas (Kavaliauskas, V. 2000, 153).

Pavyzdžiui, *martaúti – mártauti* pirminis kirčiavimas yra šakninis, o antrinis – priesaginis.

Veiksmažodžių *-auti* vediniai, grindžiami daiktavardžiais, turinčiais priešdėlius *sq-*, *sam-*, *san-*, vis dar yra nenusistovėjusio kirčiavimo, pavyzdžiui: *sáveikauti – sáveikáuti, sámojauti – sámojáuti, sávadauti – sávadáuti, sámprotauti – sámprotáuti, sántykiauti – sántykiáuti*. Šie priešdėliai, kuriuos iš pamatinių pirmosios kirčiuotės daiktavardžių perima priesagos *-auti* vediniai, yra labai stiprios akcentinės galios. Tai ir lemia priešdėlinį tokių daugiaskiemenių veiksmažodžių kirčiavimą.

II. 3. 2. 4. Gramatinės įvardžių opozicijos

Įvardžiai turi tokias pat morfologines kategorijas kaip ir vardažodžiai – giminę, skaičių ir linksnį.

Savybiniai dviskiemeniai pirmos paradigmos įvardžiai *mùdviem* (vyr.g. vns. *iv.*) – *mùdviem* (vyr. g. dgs. *naud.*)

Šeštos paradigmos (mot. g. vns. *kilm.*) *kitōs – kitos* (mot. g. dgs. *vard.*), *visōs – visos*.

Septintos paradigmos (mot. g. vns. *kilm.*) *tokiōs – tókios* (mot. g. dgs. *vard.*), *kokiōs – kókios, visókios – visokiós*.

I tipą sudaro pastovaus kirčiavimo įvardžiai. Jų kirtis ir priegaidė visuose linksniuose išlieka tame pačiame skiemenyje.

II tipą sudaro galūninio kirčiavimo įvardžiai ir kirčiuojami galūnėje (tai vienintelis iš visų linksniuojamųjų žodžių nuoseklaus galūninio kirčiavimo tipas).

IV tipą sudaro įvardžiai, kirčiuojami kaip III kirčiuotės būdvardžiai.

V tipą sudaro įvardžiai, kirčiuojami kaip IV kirčiuotės būdvardžiai (6 paradigma).

Dviskaitiniai įvardžiai, susidedantys iš įvardžio šaknies ir skaitvardžio, linksniuojami pagal dvi paradigmas. Dviskaitos naudininko ir įnagininko formos skiriasi tik priegaide.

Įvardžiuotinės formos moteriškos giminės vienaskaitos kilmininkas ir daugiskaitos vardininkas turi tvirtapradę priegaidę, pavyzdžiui: *tōsios – tōsios, jōsios – jōsios, mānosios – manōsios*.

Skyrelio apibendrinimas.

Gramatinės opozicijos sudaro negausią kirčiuojamų žodžių sutapimo vietos kategorija. Kai kuriuose linksniuose kirčio vieta skiriasi, nors rašyba ir vienoda, kadangi kreipiamas dėmesys tiek i vienodai kirčiuojamų, bet skirtingą vietą turinčių priegaidžių vietą, tiek į vienodai rašomų ir kirčiuojamų žodžių kategorijas.

II. 3. 3. Opozicijos, sudarančios leksinę – gramatinę reikšmę

II. 3. 3. 1. Homonimai

Šios opozicijos sudaro neabsoliučiuosius homonimus. Neabsolūtieji homonimai – tie, kurie sutampa ne visomis savo formomis ir gali priklausyti įvairioms gramatinėms klasėms, pavyzdžiui, *greta* „būrys, eilė“ ir *greta* „šalia“, *sekti* „eiti paskui“ ir *sekti* „mažėti, slūgti“.

Pagal sudarymo būdą homonimai gali būti skirstomi į dar smulkesnius porūšius: a) **fonetinius**, b) **darybinius**, c) **semantinius** homonimus.

Fonetiniai homonimai susidaro tuomet, kai anksčiau buvę visai skirtingos garsinės struktūros žodžiai ilgainiui dėl įvairių priežasčių fonetiškai suvienodėjo. Pavyzdžiui, *burti* „telkti į krūvą“ yra išriedėjęs iš indoeuropietiškos šaknies *bh(e)ur-*, turėjusios „pūsti“ reikšmę, o *burti* „kerėti, žavėti“ – iš *bher-* „kirsti, mušti“, bet vėliau tas skirtingas šaknis turėję žodžiai fonetiškai sutapo.

Darybiniai homonimai atsiranda tuomet, kai prie panašios ar vienodos garsinės struktūros šaknų prijungiamas vienodas afiksas (priešdėlis, priesaga, galūnė) arba kai susipina įvairūs darybos būdai, pavyzdžiui, *medingas* „turintis daug medaus“ (*medus* + *-ingas*) ir *medingas* „turintis daug medžių“ (*medis* + *-ingas*), *įvairuoti* „būti įvairiam“ (*įvairus* + *-uoti*) ir *įvairuoti* (*į-* + *vairuoti*), *suloti* „sulai tekėti“ (*sula* + *-oti*) ir *suloti* „trumpai loti“ (*su-* + *loti*).

Viena iš sunkiausių problemų, iškylančių ypač aiškinamųjų žodynų sudarytojams, yra homonimų atribojimas nuo atskirų poliseminio žodžio reikšmių arba, kitaip tariant, homonimų išskyrimas. Nes lig šiol dar nėra nustatytų griežtų kriterijų, leidžiančių pasakyti, ar tam tikru konkrečiu atveju turime vieną poliseminį žodį su nutolusia reikšme, ar du žodžius – homonimus. Pavyzdžiui, Dabartinės lietuvių kalbos žodyne, išleistame 1954 m., veiksmazodžio *nerti* reikšmės „lįsti į vandenį“ ir „megzti“ pateiktos viename straipsnyje, t. y. kaip semantiniai vieno žodžio variantai, o naujajame žodyne (2000 m.) – jau kaip dviejų žodžių – homonimų reikšmės.

Teoriškai nesunku būtų formuluoti homonimų atskyrimo nuo poliseminio žodžio kriterijų: jeigu visos kitos reikšmės gali būti išvestos iš pagrindinės, tada turėsime poliseminį žodį, o jeigu negali būti išvestos, - homonimus. Tačiau praktiniame žodynų sudarymo darbe pasitaiko nemaža atvejų, kai būna Nelengva nustatyti sąsają tarp pagrindinės ir kurios nors kitos reikšmės. Pavyzdžiui, *kasa* „plaukų pynė“ ir *kasa* „organizmo liauka“ arba *kasa* „esamojo laiko veiksmazodis“. Todėl sinchroniniu

požiūriu šie žodžiai laikytini homonimais, nors istoriškai „tokios organizmo liaukos“ reikšmės atsiradimas yra susijęs su „plaukų pynės“ reikšme.

Ieškant objektyvių kriterijų homonimams atriboti nuo poliseminių žodžių, naujesniuose semasiologijos tyrinėjimuose taikomi įvairūs žodžių reikšmių analizės metodai: komponentinė žodžių analizė, distribucinė analizė, derivacinė analizė ir kt.

Homonimus ir daugiareikšmius žodžius geriausiai padeda atskirti **distribucinė** analizė. Ši analizė remiasi prielaida, kad homonimai turi aiškiai skirtis savo leksinės distribucijos ypatybėmis (homonimikų žodžių leksinė aplinka turi būti visiškai kitokia). O jei žodžiai yra distributiškai ekvivalentūs, jie nėra atskiri žodžiai – tai tik vieno žodžio semantiniai variantai. Pavyzdžiui, žodis *vyti* dabartinėje lietuvių kalboje turi tokias reikšmes: 1. „versti eiti, bėgti; ginti, varyti“; 2. „iš paskos bėgant ar važiuojant, stengtis priartėti ar pagauti“; 3. „vynioti“; 4. „sukant gaminti virvę“; 5. „sukti, krauti lizdą“. Nurodytos penkios *vyti* reikšmės, bet kalbos istorijos tyrinėtojų įrodyta, kad dar indoeuropiečių prokalbėje yra buvę homonimiški du žodžiai. šią išvadą ir patvirtina distribucinė analizė.

Homonimijai ir polisemijai atskirti naudojamas ir **derivacinės** analizės metodas. Homonimiški žodžiai dažniausiai turi skirtingus giminiškų žodžių lizdus. Atidžiai ištyrus visus žodžių darybinius ryšius, paaiškėjo, kad homonimai paprastai tampa visiškai kitokių vedinių ar sudurtinių žodžių pamatiniais žodžiais. Pavyzdžiui, *vyti* „varyti“ ir *vyti* „sukti“ priesaginių vedinių analizė rodo, kad pirmojo veiksmažodžio derivacinių ryšių tinklas daug siauresnis ir iš „ginti, varyti“ galima sudaryti daug mažiau vedinių negu su „sukti“.

Svarbu paminėti ir tai, kad **homoformos** taip pat priklauso šio skyrelio analizei, kadangi homoformos – atsitiktinai sutampančios bendrinėje kalboje savo fonetine struktūra visiškai skirtingų žodžių formos, pavyzdžiui, *vaiko* (dktv. vns. kilm.) – *vaiko* (vksm. es. 1. 3 a.), *bado* (dktv, vns. kilm.) – *bado* (vksm. es. 1. 3 a.), *maišai* (dktv. dgs. vard.) – *maišai* (vksm. es. 1. 2 a.).

Reformatskis A. mano, kad „*homonimai visais atvejais – tai apmaudus neskyrimas to, ką reikia skirti*“, kad „*jie trukdą suprasti šneką*“ (Vendryes J.)

II. 3. 3. 2. Daiktavardžio – būdvardžio opozicija

Kirčio vietos sutapimo atvejų daiktavardžių – būdvardžių opozicijose rasta 86 poros.

Opozicijas sudaro:

aūkštas (dktv.) – *áukštas* (būdv.), *baľnas* – *báľnas*, *baltōkas* – *baltókas*, *gājus* – *gajūs*, *juodōkas* – *juodókas*, *lājus* – *lajūs*, *miēlas* – *míelas*, *naujōkas* – *naujókas*, *pākulinis* – *pakilinis*, *pavōjus* – *pavojūs*, *rājus* – *rajūs*, *rỹžtas* – *rýžtas*, *širmōkas* – *širmókas*, *vājus* – *vajūs*, *vīľtas* – *viltas*.

Šiose opozicijose pirmasis žodis yra daiktavardis, kuris kirčiuojamas cirkumflekksiškai. Antroji pora yra būdvardis, kurio kirtis akūtinis arba trumpasis. Požymiais skiriasi skiemenys, kuriuos sudaro ilgieji balsiai.

Toks fonetinis panašumas ir ypač funkcinis tapatumas rodo, kad tie patys prozodiniai elementai priskirtini skiemenims, kuriuos sudaro ilgieji balsiai, su tokiomis minimaliomis poromis, kurių kairieji nariai turi kiek pailgintą balsį, visada sutrumpėjantį nekirčiuotojo pozicijoje.

Vienodomis fonetinėmis bei fonologinėmis sąlygomis lietuvių kalboje gali kontrastuoti tik dvejopos priegaidės [Ų : V], [Ų : V̆], [Č̆ : V̆], [Č̆ : V].

Kai kirčio vietą sudaro [Ų : Ų], [Č̆ : Č̆], [Ų : Č̆] turime:

beňdras – *beňdras*, *daugiākampis* – *daugiakāmpis*, *daugiākraštis* – *daugiakrāštis*, *daugiānaris* – *daugianāris*, *daugiāsienis* – *daugiasienis*, *dešimtmetis* – *dešimtmētis*.

Daiktavardžio ir būdvardžio kirtis cirkumfleksinis, tik skiriasi priegaidės vieta. Daiktavardis kirčiuojamas pirmojo sudurtinio žodžio dėmenyje, o būdvardis – antrajame sudurtinio žodžio dėmenyje.

Tokių priegaidžių esmę sudaro kylantis ir krintantis tonas arba didėjantis ir mažėjantis balsio stiprumas, priegaidžių opozicijos aiškinamos kaip kirčio vietos kontrastas.

Mūsų kalboje tokios prielaidos atsiranda todėl, kad: a) priegaidžių egzistavimo pagrindą, jų fonetinę bazę sudaro ne tik ilgieji balsiai, bet ir dvimorfemės $\check{V}R$ tipo grupės, b) tam tikrais atvejais metatonija (priegaidžių kaita) atlieka tą patį morfologinį vaidmenį, kaip ir kirčio vietos kaita, c) pagal F. de Sosiūro dėsnį kirtis nušoka į galūnės ar į kitas morfemas ir iš trumpųjų, ir iš cirkumfleksinis, antrąjį dvigarsių dėmenį pabrėžiančių skiemenų.

Kai skienuo turi implozinį sonantą, sudarantį dvigarsį, priegaidės galima paversti kirčiavimo kontrastais. Čia sutinkama su prielaida, kas akūtinė priegaidė yra pirmojo dėmens kirtis, o cirkumfleksinė – antrojo dėmens kirtis, t. y. $\check{V}R = V\check{R}$, o $V\check{R} = VR$. Tokias poras sudaro:

káltas – kal̃tas, šáukite – šaũkite, penkiákampis – penkiakam̃pis, stačiákampis – stačiakam̃pis, tribalsis – tribal̃sis, trīgarsis – trigar̃sis.

II. 3. 3. 3. Veiksmožodžio – daiktavardžio opozicija

Tokių porų lietuvių kalboje rasta 37.

Jų kirčio vieta, kaip ir daiktavardžio – būdvardžio opozicija, sudaro tas pačias priegaidžių opozicijas: $[\check{V} : V]$, $[\check{C} : V]$, $[\check{V} : V]$, $[V : V]$, $[V : V]$

baĩgtis – baigtis, dé̃tis – dé̃tis, drum̃stis – drumstis, gintis – gintis, grũstis – grũstis, im̃tis – im̃tis, kãsa – kasà, kel̃tis – keltis, klótis – klotis.

Dviskiemeniuose daiktavardžiuose kirtis trumpas arba akūtas, o būdvardžiuose – cirkumfleksas. Sutampa tik kai kurios formos trumpųjų kirčių veiksmožodžio pirmajame dėmenyje ir veiksmožodžio bendratyje. Tokią akcentinę galią turi tik stipriosios morfemos.

II. 3. 3. 4. Veiksmažodžio – būdvardžio opozicija

Tokių opozicijų yra labai mažai (tik 3):

bálti – bálti, kàlti – kalti, šílti – šilti

Dviskiemenio veiksmažodžio dvibalsio kirtis yra tvirtapradis, o būdvardžių – trumpasis. Šių opozicijų, kaip ir poroje su daiktavardžiais, kirčio vietą turi ryškiau akcentuojamos priegaidės.

II. 3. 3. 5. Kitos leksinės – gramatinės opozicijos

1. Veiksmažodis –rieveiksmis (3):

artì – árti, laũk – láuk, dvėja – dvejà

Veiksmažodžiai šiose opozicijose turi stipresnę intonaciją, todėl ir jų priegaidės yra tvirtagalės (*árti, láuk, dvėja*), orieveiksmiai lietuvių kalboje, kaip matyti iš pateiktų pavyzdžių, turi trumpąjį kirtį. Čia iš dalies galimi paradigminiai santykiai, kurie gali pakeisti kirtį vienoje opozicijoje kirčiu kitoje opozicijoje ir todėl diferencijuoja žodžius ar jų formas pagal kirčio vietą. Pastebėta, kad antrasis tokių dviskiemenių žodžių akcentas būna sukoncentruotas ir pasižymi kylančiu tonu bei intensyvumu.

Kai kurios opozicijos gali skirti darybines ir gramatines reikšmes. Tuo pasižymi priebalsių tembrinė koreliacija, kuri diferencijuoja bendrašaknius skirtingos darybos žodžius arba tų pačių žodžių gramatines formas, pavyzdžiui, *gražùs – gražiùs, taisiaũ – taisaũ*.

2. Veiksmažodis – įvardis (3):

jójo – jôjo, mės – mēs, kito – kito.

Akūto ir cirkumflekso opozicija šiuose pavyzdžiuose rodo, kad veiksmažodžiai tariami su tvirtesne intonacija, todėl šnekamojoje kalboje šias opozicijas paprastai nesunku nustatyti iš klausos.

Galima paminėti /o/ : /o˙/, /e/ : /e˙/, /a/ : /a˙/ opozicijų neutralizaciją kirčiuotuose negaliniuose skiemenyse, pavyzdžiui,

/o/ jójo : /o˙/ jōjo, /e/ mės : /e˙/ mēs, /a/ rastùs : /a˙/ rąstus, /a˙/ várnas : /a/ varnas.

3. Daiktavardis –rieveiksmis (1):

kabálda - kãbalda

Tai labai retai lietuvių kalboje vartojamas žodis, tačiau [V̇ : Ṽ] kirtis lygiai toks pat, kaip ir triskiemeniuose baltókas – baltōkas.

4. Daiktavardis – ištiktukas (1):

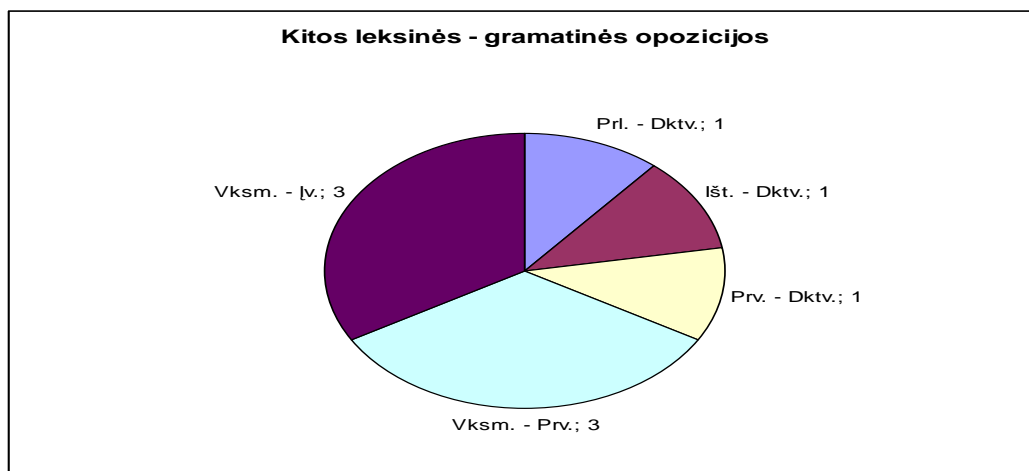
òpa – opà

Lietuvių kalba pasižymi vaizdingu žodynu. Tačiau tas žodžių homonimiškumas dažniau trukdo nei padeda suprasti kalbą. Sakytinėje kalboje mes iš karto atskiriame šią opoziciją, kadangi ištiktukai tariami su trumpąja priegaide, o daiktavardžiai kirčiuojami galūnėje.

5. Daiktavardis - prielinksnis (1):

príešais – priéšais

Visiškas kirčio sutapimas tokiose opozicijose sudaro ypač daug keblumų, tačiau ir linksniuojant šiuos žodžius, priegaidė *-ie* pirmos kirčiuotės daiktavardžiuose išlieka pastovi. Tokios opozicijos vadinamos *silpnosiomis*.

Neutralizacija yra labai svarbi tarpinė grandis, jungianti sintagminius ir fonemų santykius. Ji apriboja ir reguliuoja fonologinių elementų distribuciją ir kartu išryškina žymėtuosius ir nežymėtuosius opozicijų narius, koreliacijų požymius (Girdenis, A., 1995, 154).

Skyrelio apibendrinimas.

Leksinės – gramatinės opozicijos sudaro labai įvairias kalbos dalių opozicijas. Didžiausią galimų opozicijų poras užima *daiktavardžio – būdvardžio* (86) opozicijos.

Leksinių gramatinių reikšmių aiškinimas remiasi homonimijos teorijos pagrindais, o kirtis beveik visose opozicijose yra akūtinis ir cirkumfleksinis.

IŠVADOS

I. Teorinės pastabos. Morfonologija nagrinėja fonologijos ir morfologijos tiriamų reiškinių tarpusavio ryšius, kurie yra a) nustatyti įvairių rūšių morfemų struktūrinius tipus, parodyti jų savitumą skirtingose žodžių klasėse, b) išanalizuoti morfemų fonologinį variantiškumą, c) išnagrinėti prozodinių elementų kaitas tapačiose morfemose.

1. Morfonologijos, kaip mokslo šakos, šaknys glūdi jau Senovės Indijoje (IV pr. m. e. – VII m. e. a.). tačiau tik visai neseniai morfonologiją imta laikyti atskira mokslo šaka.

Morfonologijos pradininku laikomas lenkų kalbininkas J. B. de Kurtenė, bet pirmasis, kuris pastebėjo ypatingą morfonologijos vaidmenį šiuolaikinėje kalbotyroje ir suformulavo pagrindinius jos principus bei uždavinius – buvo rusų mokslininkas N. S. Trubeckojus.

2. Ženevos lingvistinės mokyklos atstovas F. de Sosiūras pastebėjo, kad kalba remiasi opozicijomis. Prahos lingvistinės mokyklos atstovai pradėjo taikyti opozicinius santykius fonologiniams tyrinėjimams, taip pat ir morfonologijos lygmenims.

Morfonologinė opozicija tyrinėja: a) kokios opozicijos ir kaip išsidėsčiusios fonemų bei kirčio (priegaidžių) opozicijos sudaro skirtingų tipų, žodžių klasių morfemas, b) kokios fonemų ir kirčio (priegaidžių) opozicijos skiria žodžių formas, t. y. kokios opozicijos sudaro skirtingas gramatinių kategorijų morfemas, c) kokios fonemų opozicijos yra garsų kaitoje.

N. Trubeckojus 1936 m. opozicijas suklasifikavo remdamasis trim požymiais: a) opozicija visos opozicinės sistemos kalboje atžvilgiu, b) opozicija opozicijos narių atžvilgiu, c) opozicija prasmės skyrimo atžvilgiu.

Didelį vaidmenį fonologinių sistemų evoliucijoje atliko neutralizacija, nes ji padeda detalizuoti ir konkretizuoti fonemų klasifikaciją.

3. Reformatskis atskyrė gramatinių formų išraiškos tapatumą arba homonimiją, dar smulkiau skirstydamas į: homofonus, homoformas, tikruosius homonimus, konversijas.

II. Proziniai elementai.

1. Bendrinėje lietuvių kalboje rasta 459 kirčiuotųjų vietų opozicijos. Jos skiria:

- a) leksinę opoziciją (259),
- b) gramatinę opoziciją (53),
- c) leksinę – gramatinę opoziciją (147).

Leksines opozicijas sudaro:

- leksinės opozicijos, pagal žodžių struktūrą: dviskiemeniai (125), triskiemeniai (120), keturskiemeniai (14), penkiaskiemeniai (1),
- visi kirčiuotieji skiemenys leksinėse opozicijose išlaiko cirkumfleksą arba akūtą,
- ypatingosios grynosios leksinės opozicijos skiria šešis kirčio vietos variantus: (Č :V̇); 16, (V̇ : V̇);38, (V̇ : Č);27, (V̇ : V̇);15, (V̇ : V̇);23, (V̇ : V̇);19.

Gramatines opozicijas sudaro:

- 26 daiktavardžių opozicijų poros,
- 11 veiksmažodžių porų,
- 14 būdvardinių opozicijų,
- 6 įvardžių opozicijos.

1) Daiktavardinėse opozicijose kirtis sutampa su daugiskaitos vardininku ir vienaskaitos kilmininku. Tokios opozicijos turi akūtinę priegaidę, o cirkumfleksą išlaiko daiktavardžio vienaskaitos kilmininkas ir daugiskaitos kilmininkas.

2) Būdvardžiai, kurių pirmasis dėmuo a, e + l, m, n, r dvigarsių priegaidė yra tvirtapradė, o tvirtagalė priegaidė sutampa moteriškos giminės daugiskaitos vardininke ir kilmininke.

Vyriškos ir moteriškos giminių žodžiai, kurie vyr. g. vard. turi galūnę *-as* po kietojo ir minkštojo priebalsio, o mot. g. *-a* – kirčiuojami cirkumflesiškai.

Įvardžiutinių būdvardžių formos turi kilnojamąjį kirtį. Jų kirtis šokinėja iš priešpaskutinio skiemens į trečiąjį nuo galo, kur pastarasis išlaiko paprasto būdvardžio priegaidę.

3) Veiksmažodžio kirčio vieta analizuota pagal laikus.

Esamojo laiko kirčiavimas yra pastovus kai kirčiuojamas kamieno priešpaskutinis skiemuo, turintis tvirtapradę priegaidę. Dauguma būtojo dažninio laiko formų turi šakninį kirtį ir kirčiuojamos pagal es. l. formas, kurios išlaiko bendraties kirčio vietą bei priegaidę.

Priesaginiai veiksmažodžiai, turintys dvejoją (akūtinį ir cirkumflesinį) kirčiavimą, gali būti kirčiuojami šaknyse arba priesagose

4) Įvardžių opozicijos, suskirstytos pagal paradigmas, kurie pagal savo tipus turi nusistovėjusias kirčio vietas ir kirčiuojami kaip vardažodžiai.

Leksinės – gramatinės opozicijos.

Homoformos – žodžiai, sutampantys savo fonetine struktūra visiškai skirtingų žodžių formų. Analizuojant homoformas išskyrus opozicijas pagal kalbos dalis, paaiškėjo, kad didžiausią dalį tokių formų sudaro daiktavardžių – būdvardžių opozicijos (86). Veiksmažodžio – daiktavardžio opozicija sudaro 37 poros, kitos poros sudaro 9 opozicijas.

III. Lietuvių kalbai būdingos trys prozodinės opozicijos: 1) opozicija pagal kirčio vietą, 2) kirčio kokybę, 3) kirčio kiekybę.

Didžiausia kirčiuotų opozicijų skaičių sudaro cirkumflesinės ir akūtinės priegaidės bei kirčiuotieji balsiai ir dvibalsiai.

Summary

Accent as means morphfonology in Standard Lithuanian

Morphonology is a branch of linguistics that studies the phonological structure of morphemes as well as phonological changes in morphology. Thus morphonology is closely connected with several branches of linguistics – phonetics, phonology, morphology, morphemics and syntax.

The object of morphonology has always been discussed in linguistics. Initially only historical changes of phonemes were analysed, because they always to be referred to change of grammatical or lexical meaning of the word.

Different positionant changes are also important in morphonology. In Lithuanian they can also be observed most often in morpheme juncture if there occurs a special phonetic position in a definite grammatical form or derivative. In other grammatical form or derivative with a morpheme combination having been changed, the position of phonemes involved in juncture and consequently the sound adjustment change also. Changes mainly manifest themselves as different kinds of assimilation with positional sound interchange.

In Lithuanian morphological functions are inherent in syllable intonation and word or sentence stress. Morphological functions of syllable intonation are connected with metathony – the change of intonation in cognate words. Metathony in Lithuanian functions as a means of both derivation and inflection – the change of intonation can be connected with the change of lexical and grammatical semantics. As metathony is a suprasegmental phenomenon, the changing elements are suprafixes that function as tonal allosuprafixes – most often in the root syllable of a word, more rarely – in prepositions, when deriving nouns from adjectives : *arti* : *árti*, *aũkštas* : *áukštas*, *drumštis* : *drumstis*.

Accent and intonation have been analysed in lexical, morphonological and lexical – morphonological positions. These positions in a definite words in Lithuanian make it possible to specify the part of speech of such words.

Word intonation can also have a grammatical role, because it can help to semantically differentiate one and the same word.

ŠALTINIS

Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. Vilnius, 2000.

LITERATŪRA

1. Akelaitienė, G. Morfonologija ir jos uždaviniai. Lietuvių kalba mokykloje. Kaunas, 1986.
2. Dabartinės lietuvių kalbos gramatika. Vilnius, 1997.
3. Garšva, K. Lietuvių kalbos žodžio skiemenys ir kirtis. Vilnius, 2004.
4. Girdenis, A. Fonologija. Vilnius, 1981.
5. Girdenis, A. Teoriniai fonologijos pagrindai. Vilnius, 1995.
6. Girdenis, A. Morfonologijos reiškiniai. Dabartinės lietuvių kalbos gramatika. Vilnius, 1997, p. 46 – 77.
7. Ivič, M. Lingvistikos kryptys. Vilnius, 1973.
8. Kalnača, A. Morfēmika un morfonoloģija. Latvija, 2004.
9. Kavaliauskas, V. Bendrinės lietuvių kalbos priesaginių veiksmažodžių kirčiavimas. Vilnius, 2000.
10. Kazlauskas, J. Lietuvių kalbos istorinė gramatika. Vilnius, 1968.
11. Keinys St., Gaivenis. Kalbotyros terminų žodynas. Kaunas, 1990.
12. Klimavičius, J. Bendrinės lietuvių kalbos kirčiavimas ir jo kodifikavimas kryžkelėje: vadovėlinis, leksikografinis ir terminografinis aspektai. *Baltų ir kitų kalbų fonetikos ir akcentologijos problemos: mokslinių straipsnių rinkinys*. Vilnius, 2004, p. 118 – 125.
13. Lietuvių kalbos enciklopedija. Vilnius, 1999.
14. Lietuviškoji tarybinė enciklopedija. Vilnius, 1979 (5), p. 519.
15. Lietuvių kalbos žinynas. Kaunas, 2000.
16. Pakerys, A., Kavaliauskas, V. Praktinio kirčiavimo treniruoklis. Vilnius, 2003.
17. Reformatskis, A. Kalbotyros įvadas. Vilnius, 1963.
18. Stundžia, B. Lietuvių kalbos kirčiavimo sistema. Vilnius, 1996.
19. Šukys, J. Panašiai skambantys žodžiai: normos ir klaidos. Vilnius, 2004.
20. Urbutis, V. Žodžių darybos teorija. Vilnius, 1978.
21. Vaitkevičiūtė, V. Bendrinės lietuvių kalbos kirčiavimas. Kaunas, 2004, p. 15 – 18.
22. Žėkienė, D. Lietuvių kalbos kultūra. Vilnius, 2004.

23. Žilinskienė, V. Mokslinių tekstų daiktavardžių ir būdvardžių kirčiuočių dažnumas. Vilnius, 2003, p. 48 – 53.

Papildoma programa iš interneto:

<http://donelaitis.vdu.lt/~vytas/lemo/liet/>

Priedas.

Žodis	Kalbos dalis	Opozicija	Skiemenys
mės	įv.	leks. - gram.	1
mès	vksm.	leks. - gram.	1
ãras (2)	dkt.	leks.	2
ãras (4)	dkt.	leks.	2
òpa	išt.	leks. - gram.	2

opà (4)	dkt.	leks. - gram.	2
ūbas	dkt.	leks. - gram.	2
ūbas, -à	bdv.	leks. - gram.	2
aikštēs	dkt.	gram.	2
áikštēs	dkt.	gram.	2
añkštis (2)	dkt.	leks.	2
ánkštis, -ies (1)	dkt.	leks.	2
añtis (2)	dkt.	leks.	2
ántis, -ies (1)	dkt.	leks.	2
artì	prv.	leks. - gram.	2
árti, āria, ārē	vksm.	leks. - gram.	2
atìrti, àtiria, atýrē	vksm.	leks.	2
atìrti, atýra (-sta), -o	vksm.	leks.	2
atólas (1)	dkt.	leks.	2
atòlas (2)	dkt.	leks.	2
áuklè (1)	dkt.	leks.	2
aūklè (2)	dkt.	leks.	2
aukós	dkt.	gram.	2
aūkos	dkt.	gram.	2
aūkštas (2)	dkt.	leks. - gram.	2
áukštas, -à (3)	bdv.	leks. - gram.	2
aūšti, -ta, -o	vksm.	leks.	2
áušti, -ta, -o	vksm.	leks.	2
baĩgtis, -iasi, -èsi	vksm.	leks. - gram.	2
baigtis, -ies	dkt.	leks. - gram.	2
baĩnas	dkt.	leks. - gram.	2
bálnas, -à (3)	bdv.	leks. - gram.	2
baltì	būdv.	leks. - gram.	2
bálti, -a, -o	vksm.	leks. - gram.	2
baĩtis	dkt.	leks.	2
báltis, -è (1)	dkt.	leks.	2

baltōs	būdv.	gram.	2
báltos	būdv.	gram.	2
baltós (3)	būdv.	gram.	2
báltos (3)	būdv.	gram.	2
bāras (2)	dkt.	leks.	2
bāras (4)	dkt.	leks.	2
beñdras, -à (4)	bdv.	leks. - gram.	2
beñdras, -è (2)	dkt.	leks. - gram.	2
béris (1)	dkt.	leks.	2
bēris, -è (2)	dkt.	leks.	2
bòtas (2)	dkt.	leks.	2
bōtas (2)	dkt.	leks.	2
brangiōs	būdv.	gram.	2
brángios	būdv.	gram.	2
brēsti, -ta, bréndo	vksm.	leks.	2
brēsti, -ta, breñto	vksm.	leks.	2
būkas (2)	dkt.	leks. - gram.	2
būkas, -à (4)	bdv.	leks. - gram.	2
būrti, būria, būrè	vksm.	leks.	2
būrti, būria, būrè	vksm.	leks.	2
dainōs	dkt.	gram.	2
daĩnos	dkt.	gram.	2
deñgti, -ia, -è	vksm.	leks.	2
déngti, -ia, -è	vksm.	leks.	2
dešrōs (4)	dkt.	gram.	2
dēšros (4)	dkt.	gram.	2
détis, dēdasi, déjosi	vksm.	leks.- gram	2
détis, -ies (1)	dkt.	leks.- gram	2
draūgè (2)	dkt.	leks.	2
draugē (4)	dkt.	leks.	2
dreñgti, -ia, -è	vksm.	leks.	2

dréngti, -ia, -è	vksm.	leks.	2
dróbès	dkt.	gram.	2
dróbès	dkt.	gram.	2
drum̃stis, -čiasī, -tēsī	vksm.	leks.- gram	2
drumstīs, -iēs (4)	dkt.	leks.- gram	2
dūiti, dū̃ja, dūjo	vksm.	leks.	2
dūiti, dūja, dūjo	vksm.	leks.	2
dũkti, -ia, -è	vksm.	leks.	2
dūlkti, -sta, -o	vksm.	leks.	2
duobēs	dkt.	gram.	2
duōbēs (4)	dkt.	gram.	2
dvēja	prv.	leks. - gram.	2
dvejà (4)	dkt.	leks. - gram.	2
dvižagris	dkt.	leks. - gram.	2
dvižāgris, -è	bdv.	leks. - gram.	2
eilēs	dkt.	gram.	2
eīlēs	dkt.	gram.	2
gājus (2)	dkt.	leks. - gram.	2
gajūs -i (4)	bdv.	leks. - gram.	2
galvōs	dkt.	gram.	2
gālvos	dkt.	gram.	2
gārdis (2)	dkt.	leks.	2
gardīs (4)	dkt.	leks.	2
gaūbtas (2)	dkt.	leks. - gram.	2
gaūbtas, -à (4)	bdv.	leks. - gram.	2
gēsti, gẽnda, gēdo	vksm.	leks.	2
gēsti, gēsta, gēso	vksm.	leks.	2
gīnti, gēna, gīnē	vksm.	leks.	2
gīnti, gīna, gīnē	vksm.	leks.	2
gīntis, -asi, gīnēsī	vksm.	leks. – gram.	2
gīntis, -iēs (4)	dkt.	leks. – gram.	2

girià	dkt.	leks. - gram.	2
gìria	vksm.	leks. - gram.	2
góžti, -ia, -è	vksm.	leks.	2
gõžti, -ia, -è	vksm.	leks.	2
griaũsti, -džia, -dè	vksm.	leks.	2
griáusti, -džia, -dè	vksm.	leks.	2
grióva (1)	dkt.	leks.	2
griovà (4)	dkt.	leks.	2
grum̃dè	dkt.	leks. - gram.	2
grùmdè	vksm.	leks. - gram.	2
grũstis, -dasi, -dosi	vksm.	leks. - gram.	2
grũstis, -iès (4)	dkt.	leks. - gram.	2
gývis (1)	dkt.	leks.	2
gỹvis (2)	dkt.	leks.	2
įkaĩsti, -čia, įkaitè	vksm.	leks.	2
įkaĩsti, -sta, -to	vksm.	leks.	2
įkaũšti, -ia, įkaušè	vksm.	leks.	2
įkaũšti, -ta, -o	vksm.	leks.	2
įlgis (2)	dkt.	leks.	2
ilgis, -è (1)	dkt.	leks.	2
įmiñti, įmena, įminè	vksm.	leks.	2
įminti, įmina, įmýnè	vksm.	leks.	2
imtìs	dkt.	leks. - gram.	2
imtìs, imasi, ėmèsi	vksm.	leks. - gram.	2
įraũsti, -ia, įrausè	vksm.	leks.	2
įraũsti, -sta, -do	vksm.	leks.	2
irti, iria, ýrè	vksm.	leks.	2
irti, ýra (irsta), iro	vksm.	leks.	2
įsuñkti, -ia, įsunkè	vksm.	leks.	2
įsuñkti, -sta, -o	vksm.	leks.	2
išaũšti, -ta, -o	vksm.	leks.	2

išáušti, -ta, -o	vksm.	leks.	2
iširti, iširia, išýrè	vksm.	leks.	2
iširti, išýra (-sta), -o	vksm.	leks.	2
jójo	vksm.	leks. - gram.	2
jõjo	iv.	leks. - gram.	2
jòtas (2)	dkt.	leks. - gram.	2
jótas, -à (3)	bdv.	leks. - gram.	2
juõdis (2)	dkt.	leks.	2
júodis, -dè (1)	dkt.	leks.	2
júosti, -ia, -è	vksm.	leks.	2
juõsti, -sta, -do	vksm.	leks.	2
kaĩsti, -čia, -tè	vksm.	leks.	2
kaĩsti, -sta, -to	vksm.	leks.	2
káltas	dkt.	leks. - gram.	2
kaĩtas, -à	bdv.	leks. - gram.	2
kaltì	būdvd.	leks. - gram.	2
kálti, -a, -è	vksm.	leks. - gram.	2
káltis, kãlasi, kãlèsi	vksm.	leks.	2
kaĩtis, kãlasi, kõlèsi	vksm.	leks.	2
kaĩdis (2)	dkt.	leks.	2
kandis, -ies	dkt.	leks.	2
kaĩstas (1)	dkt.	leks.	2
kaĩstas (2)	dkt.	leks.	2
kaĩšti, -ia, -è	vksm.	leks.	2
káĩšti, -ta, -o	vksm.	leks.	2
kãstinis, -è	bdv.	leks.	2
kaĩtis	dkt.	leks.	2
kártis	dkt.	leks. - gram.	2
kártis, kãriasi, kórèsi	vksm.	leks. - gram.	2
kãsa	vksm.	leks. - gram.	2
kasà (4)	dkt.	leks. - gram.	2

kaūšti, -ta, -o	vksm.	leks.	2
kéltas (1)	dkt.	leks. - gram.	2
kéltas (3)	bdv.	leks. - gram.	2
keĩtis	dkt.	leks. - gram.	2
kéltis, kēliasi, kélēsi	vksm.	leks. - gram.	2
kēpti, kēmpa, kēpo	vksm.	leks.	2
kēpti, kēpa, kēpē	vksm.	leks.	2
kietis	dkt.	leks.	2
kiētis (2)	dkt.	leks.	2
kīnis	dkt.	leks.	2
kinis, -ies	dkt.	leks.	2
kīrpti, kērpa, -o	vksm.	leks.	2
kīrpti, -sta, -o	vksm.	leks.	2
kīrsti, kērta, kīrto	vksm.	leks.	2
kīrsti, -sta, -do	vksm.	leks.	2
kīsti, kiñda, kīdo	vksm.	leks.	2
kīsti, kiñta, kīto	vksm.	leks.	2
kīto	vksm.	leks. - gram.	2
kīto	iv.	leks. - gram.	2
klānas (2)	dkt.	leks.	2
klānas (4)	dkt.	leks.	2
kliáutis, -nasi (-jasi), klióvėsi	vksm.	leks. - gram.	2
kliáutis, -ties (1)	dkt.	leks. - gram.	2
kliókti, -ia, -ė	vksm.	leks.	2
kliókti, -sta, -o	vksm.	leks.	2
klotis	dkt.	leks. - gram.	2
klótis, -jasi, -josi	vksm.	leks. - gram.	2
klýkis (1)	dkt.	leks.	2
klýkis (2)	dkt.	leks.	2
kópti, -ia, -ė	vksm.	leks.	2
kópti, -ia, -ė	vksm.	leks.	2

kryklē	dkt.	leks.	2
krypà (4)	dkt.	leks.	2
kryklē (1)	dkt.	leks.	2
krýpa (1)	dkt.	leks.	2
krýtis (2)	dkt.	leks.	2
krýtis, -ies (1)	dkt.	leks.	2
kūlē	dkt.	leks. - gram.	2
kūlē	vksm.	leks. - gram.	2
kuřpē	vksm.	leks. - gram.	2
kūrpē	dkt.	leks. - gram.	2
lābas (2)	dkt.	leks. - gram.	2
lābas, -à (4)	bdv.	leks. - gram.	2
lājus (2)	dkt.	leks. - gram.	2
lajūs, -i (4)	bdv.	leks. - gram.	2
laūk	prvks.	leks. - gram.	2
láuķ	vksm.	leks. - gram.	2
lėķis	dkt.	leks.	2
lėķis	dkt.	leks.	2
líeknas	dkt.	leks. - gram.	2
liēķnas, -à (4)	bdv.	leks. - gram.	2
líepos	dkt.	gram.	2
líepos	dkt.	gram.	2
líeti, -ja, -jo	vksm.	leks.	2
liēti, -ja, -jo	vksm.	leks.	2
līngē	dkt.	leks.	2
liņģē (2)	dkt.	leks.	2
līpti, -a, -o	vksm.	leks.	2
līpti, līmpa, -o	vksm.	leks.	2
loštī	vksm.	gram.	2
lōštī, -ia, -ē	vksm.	gram	2
ložē	dkt.	leks.	2

lòžè (2)	dkt.	leks.	2
lùpa	vksm.	leks. - gram.	2
lupà	dkt.	leks. - gram.	2
lýnas (1)	dkt.	leks.	2
lýnas (3)	dkt.	leks	2
mainaĩs	dkt.	leks. – gram.	2
mainaĩs	vksm.	leks. – gram.	2
maĩšo	dkt.	leks. – gram.	2
maĩšo	vksm.	leks. – gram.	2
márgas (1)	dkt.	leks. - gram.	2
márgas, -à (3)	bdv.	leks. - gram.	2
maĩgis	dkt.	leks.	2
márgis, -è (1)	dkt.	leks.	2
máurai	dkt.	leks.	2
mauraĩ	dkt.	leks.	2
mažōs	būdv.	gram.	2
māžos	būdv.	gram.	2
mērk̃ti -ia, -è	vksm.	leks.	2
mérk̃ti, -ia, -è	vksm.	leks.	2
miēlas (2)	dkt.	leks. - gram.	2
míelas, -à	bdv.	leks. - gram.	2
minklē	dkt.	leks.	2
miñklē (2)	dkt.	leks.	2
mìnti, -a, mýnè	vksm.	leks.	2
miñti, mēna, mìnè	vksm.	leks.	2
mintis (2)	dkt.	leks. - gram.	2
mìntis, -asi, mýnèsi	vksm.	leks. - gram.	2
mùdu	įv.	gram.	2
mùdu	įv.	gram.	2
náuda (1)	dkt.	leks.	2
naudà (3)	dkt.	leks.	2

neĩgti, -ia, -è	vksm.	leks.	2
nèigtì, -ia, -è	vksm.	leks.	2
neši	vksm.	gram.	2
nèši	vksm.	gram.	2
niũkti, -ia, -è	vksm.	leks.	2
niũkti, -sta, -o	vksm.	leks.	2
nókti, -ia, -è	vksm.	leks.	2
nókti, -sta, -o	vksm.	leks.	2
nuĩrti, nuĩria, nuýrè	vksm.	leks.	3
nuĩrti, nuýra, -o	vksm.	leks.	3
paĩrti, paĩria, paýrè	vksm.	leks.	3
paĩrti, paýra (-sta), -o	vksm.	leks.	3
paĩrpti, -ia, -è	vksm.	leks.	2
paĩrpti, -sta, -o	vksm.	leks.	2
paskuĩ	prv.	leks.	2
pãskui	prv.	leks.	2
pèras (2)	dkt.	leks.	2
pèras (4)	dkt.	leks.	2
pièpti, -ia, -è	vksm.	leks.	2
pièpti, -sta, -o	vksm.	leks.	2
pĩłkis	dkt.	leks.	2
pĩłkis, -è	dkt.	leks.	2
pĩntis	dkt.	leks. - gram.	2
pĩntis, -asi, pýnèsi	vksm.	leks. - gram.	2
plaũkti, -ia, -è	vksm.	leks.	2
pláukti, -ia, -è	vksm.	leks.	2
plónis (1)	dkt.	leks.	2
plõnis (2)	dkt.	leks.	2
porà (3)	dkt.	leks.	2
porà, pòros (2)	dkt.	leks.	2
príešais	prl.	leks. - gram.	2

prīešais	dkt.	leks. - gram.	2
puikiōs	būdv.	gram.	2
puīkios	būdv.	gram.	2
puĩpti, -ia, -è	vksm.	leks.	2
puĩpti, -sta, -o	vksm.	leks.	2
pỹktis (2)	dkt.	leks. - gram.	2
pỹktis (2)	dkt.	leks. - gram.	2
pỹktis, -stasi, -osi	vksm.	leks. - gram.	2
pỹktis, -stasi, -osi	vksm.	leks. - gram.	2
ráibis	dkt.	leks.	2
raĩbis, -è	dkt.	leks.	2
raĩšis	dkt.	leks.	2
ráišis, -è (1)	dkt.	leks.	2
rājus (2)	dkt.	leks. - gram.	2
rajūs, -i	bdv.	leks. - gram.	2
ràkti, rāka, rākè	vksm.	leks.	2
ràkti, raĩka, rāko	vksm.	leks.	2
ráuda (1)	vksm.	leks. - gram.	2
raudà (4)	dkt.	leks. - gram.	2
raũsti, -ia, -è	vksm.	leks.	2
raũsti, -sta, -do	vksm.	leks.	2
rénta (1)	dkt.	leks.	2
rentà (4, 2)	dkt.	leks.	2
riši	vksm.	gram.	2
riši	vksm.	gram.	2
rũgštis	dkt.	leks.	2
rũgštis	dkt.	leks.	2
rungtis	dkt.	leks. - gram.	2
rũngtis, -iasi, -èsi	vksm.	leks. - gram.	2
rỹžtas (2)	dkt.	leks. - gram.	2
rỹžtas, -à (3)	bdv.	leks. - gram.	2

sagà (2)	dkt.	leks.	2
sagà (4)	dkt.	leks.	2
sāgè (2)	dkt.	leks.	2
sagẽ (4)	dkt.	leks.	2
sèkti, sēka, sēkè	vksm.	leks.	2
sèkti, señka, sēko	vksm.	leks.	2
siaūsti, -čia, -tè	vksm.	leks.	2
siaūsti, -džia, -dè	vksm.	leks.	2
sietas (1)	dkt.	leks.	2
siētas (2)	dkt.	leks.	2
skaičius	dkt.	gram.	2
skaičiùs	dkt.	gram.	2
skaūsti, -džia, -dè	vksm.	leks.	2
skaūsti, -sta, -do	vksm.	leks.	2
skētra (1)	dkt.	leks.	2
skētrà (4)	dkt.	leks.	2
skilti, -ia, skýlè	vksm.	leks.	2
skilti, skýla, -o	vksm.	leks.	2
skirtis (4)	dkt.	leks. - gram.	2
skirtis, -iasi, skýrèsi	vksm.	leks. - gram.	2
skōbti, -ia, -è	vksm.	leks.	2
skōbti, -sta, -o	vksm.	leks.	2
slánka (1)	dkt.	leks.	2
slankà (4)	dkt.	leks.	2
sodà (4)	dkt.	leks.	2
sodà, (2)	dkt.	leks.	2
sodžiùs	dkt.	gram.	2
sōdžius	dkt.	gram.	2
stotis (4)	dkt.	leks. - gram.	2
stótis, -jasi, -josi	vksm.	leks. - gram.	2
suñkti, -ia, -è	vksm.	leks.	2

suņkti, -sta, -o	vksm.	leks.	2
sūnus	dkt.	gram.	2
sūnūs	dkt.	gram.	2
sūris	dkt.	leks. - gram.	2
sūris	bdv.	leks. - gram.	2
sỹkas (2)	dkt.	leks.	2
sỹkas (4)	dkt.	leks.	2
šakõtis (2)	dkt.	leks. - gram.	2
šakõtis, -jasi, -josi	vksm.	leks. - gram.	2
šĩlti	vksm.	leks. – gram.	2
šilti	būdv.	leks. – gram.	2
šĩltis	dkt.	leks. - gram.	2
šiltis, -iasi, šýlēsi	vksm.	leks. - gram.	2
širdis	dkt.	gram.	2
širdis	dkt.	gram.	2
širdis	dkt.	gram.	2
širdis	dkt.	gram.	2
širmis	dkt.	leks.	2
šĩrmis, -ē	dkt.	leks.	2
šiurpis (1)	dkt.	leks.	2
šiurpis (2)	dkt.	leks.	2
šlākas (2)	dkt.	leks.	2
šlākas (4)	dkt.	leks.	2
šũksnis (1)	dkt.	leks.	2
šũksnis (2)	dkt.	leks.	2
tartis (4)	dkt.	leks. - gram.	2
tārtis, tāriasi, tārēsi (1)	vksm.	leks. - gram.	2
teĩgti, -ia, -ē	vksm.	leks.	2
téigti, -ia, -ē	vksm.	leks.	2
telĩžti, -ia, -ē	vksm.	leks.	2
télžti, -ia, -ē	vksm.	leks.	2

tērkšti, -škia, -škē	vksm.	leks.	2
térkšti, -škia, -škē	vksm.	leks.	2
tinti, -a, týnē	vksm.	leks.	2
tinti, -sta, -o	vksm.	leks.	2
tyli	būdv.	leks. - gram.	2
tōlis (2)	dkt.	leks.	2
tōlis (2)	dkt.	leks.	2
tonás (2)	dkt.	leks. - gram.	2
tōnas (2)	būdv.	leks. - gram.	2
tóšis	dkt.	gram.	2
tóšis	dkt.	gram.	2
trāknys	dkt.	leks.	2
traknỹs (4)	dkt.	leks.	2
trintis	dkt.	leks. - gram.	2
trintis, -asi, trýnēsi	vksm.	leks. - gram.	2
tỹli	vksm.	leks. - gram.	2
týras (1)	dkt.	leks. - gram.	2
týras, -à (3)	bdv.	leks. - gram.	2
úostas (1)	dkt.	leks.	2
uōstas (2)	dkt.	leks.	2
vāgis (2)	dkt.	leks.	2
vagis, -ies	dkt.	leks.	2
vaisiūs	dkt.	gram.	2
vaĩsius	dkt.	gram.	2
vājus (2)	dkt.	leks. - gram.	2
vajūs, -i	bdv.	leks. - gram.	2
vārnas	dkt.	gram.	2
vārnas	dkt.	gram.	2
varnũ	dkt.	gram.	2
várnũ	dkt.	gram.	2
várža (1)	dkt.	leks.	2

varžà (4)	dkt.	leks.	2
vẽpti, -sta, -o	vksm.	leks.	2
vẽpti, vẽpia, -è	vksm.	leks.	2
vilk̃tis, -ies	dkt.	leks. - gram.	2
vĩl̃tis, vėl̃kasi, -osi	vksm.	leks. - gram.	2
vĩltas	dkt.	leks. - gram.	2
vĩltas, -à	bdv.	leks. - gram.	2
vĩltis, -iasì, vỹl̃esi	vksm.	leks. - gram.	2
vilt̃is, -iēs	dkt.	leks. - gram.	2
vĩrsiu	vksm.	leks.	2
vĩrsiu	vksm.	leks.	2
virš̃ūs	dkt.	gram.	2
virš̃ūs	dkt.	gram.	2
vĩr̃žis	dkt.	leks.	2
vĩr̃žis	dkt.	leks.	2
visà	ĩv.	gram.	2
vìsa	ĩv.	gram.	2
vỹtis (2)	dkt.	leks.	2
vyt̃is, -iēs (4)	dkt.	leks.	2
vókas (3)	dkt.	leks.	2
vōkas (4)	dkt.	leks.	2
vok̃tì	vksm.	gram.	2
vók̃ti, -ia, -è	vksm.	gram.	2
výrai	dkt.	gram.	2
výrai	dkt.	gram.	2
žiemōs	dkt.	gram.	2
žiēmos	dkt.	gram.	2
žióva (1)	dkt.	leks.	2
žiovà (4)	dkt.	leks.	2
žmonōs	dkt.	gram.	2
žmónos	dkt.	gram.	2

kaūšti, -ia, -è	vksm.	leks.	2
užgiñti, ùžgena, ùžginè	vksm.	leks.	3
užginti, ùžgina, užgynè	vksm.	leks.	3
užjuosti, -ia, -è	vksm.	leks.	3
užjuosti, -sta, -do	vksm.	leks.	3
užkaīsti, -čia, ùžkaitè	vksm.	leks.	3
užkaīsti, -sta, -to	vksm.	leks.	3
užkèpti, užkẽpa, užkẽpo	vksm.	leks.	3
užkèpti, ùžkepa, ùžkepè	vksm.	leks.	3
užlièti, -ja, -jo	vksm.	leks.	3
užlièti, -ja, -jo	vksm.	leks.	3
užmérkti, -ia, -è	vksm.	leks.	3
užmérkti, -ia, -è	vksm.	leks.	3
užmiñti, ùžmena, užminè	vksm.	leks.	3
užmìnti, ùžmina, užmýnè	vksm.	leks.	3
užraūsti, -ia, ùžrausè	vksm.	leks.	3
užraūsti, -sta, -do	vksm.	leks.	3
kastinis, -è (2)	bđv.	leks.	3
ageñtas (2)	dkt.	leks.	3
ãagentas (3b)	dkt.	leks.	3
áidèti, -a, -èjo	vksm.	leks.	3
aidèti, aīdi (áidi), -jo	vksm.	leks.	3
añglinti	vksm.	leks.	3
ánglinti	vksm.	leks.	3
antrósios	būdv.	gram.	3
añtrosios	būdv.	gram.	3
apaūšti, -ta, -o	vksm.	leks.	3
apáušti, -ta, -o	vksm.	leks.	3
apgèsti, apgeñda, apgẽdo	vksm.	leks.	3
apgèsti, apgẽsta, apgẽso	vksm.	leks.	3
apjúosti, -ia, -è	vksm.	leks.	3

apjuõsti, -sta, -do	vksm.	leks.	3
apkárti, apkãra, apkãro	vksm.	leks.	3
apkárti, àpkaria, apkóré	vksm.	leks.	3
apkèpti, apkeõpa, apkèpo	vksm.	leks.	3
apkèpti, àpkepa, àpkepè	vksm.	leks.	3
apkĩrpti, àpkerpa, -o	vksm.	leks.	3
apkĩrpti, -sta, -o	vksm.	leks.	3
apsiaũstas	dkt.	leks. - gram.	3
àpsiaustas	bũdv.	leks. - gram.	3
apsukriõs	bũdv.	gram.	3
apsũkrios	bũdv.	gram.	3
ãrtimos	bũdv.	gram.	3
artimõs	bũdv.	gram.	3
atgiõti, àtgena, àtginè	vksm.	leks.	3
atginti, àtgina, atgýnè	vksm.	leks.	3
atlèpti, àtlepia, àtlèpè	vksm.	leks.	3
atlèpti, -sta, -o	vksm.	leks.	3
atlikti	vksm.	gram.	3
atlikti	vksm.	gram.	3
auksìnas	dkt.	leks.	3
áuksinas	dkt.	leks.	3
baltókas, -a (1)	bdv.	leks. - gram.	3
baltõkas, -è (2)	dkt.	leks. - gram.	3
baltũnas	dkt.	leks. - gram.	3
baltũnas	bũdv.	leks. - gram.	3
braižyti, braižo, braižè	vksm.	leks.	3
braižyti, -o, -è	vksm.	leks.	3
darginti	vksm.	gram.	3
dãrginti	vksm.	gram.	3
daromà	vksm.	gram.	3
dãroma	vksm.	gram.	3

dovanós	vksm.	leks. - gram.	3
dóvanos	dkt.	leks. - gram.	3
drykséti, dryksi, -jo	vksm.	leks.	3
drýkséti, -i, -éjo	vksm.	leks.	3
dūkinti, -a, -o	vksm.	leks.	3
đūkinti, -a, -o	vksm.	leks.	3
dvasinti, -a, -o	vksm.	leks.	3
dvāsinti, -a, -o	vksm.	leks.	3
dvìbalsis (1)	dkt.	leks. - gram.	3
dvibālsis, -è (2)	bdv.	leks. - gram.	3
dvieilis	dkt.	leks. - gram.	3
dvieīlis, -è	bdv.	leks. - gram.	3
dvìmetis (1)	dkt.	leks. - gram.	3
dvimētis, -tè (2)	bdv.	leks. - gram.	3
dvìnaris (1)	dkt.	leks. - gram.	3
dvināris, -è (2)	bdv.	leks. - gram.	3
dvìratis (1)	dkt.	leks. - gram.	3
dvirātis, -è (2)	bdv.	leks. - gram.	3
dvìšakis (1)	dkt.	leks. - gram.	3
dvišākis, -è (2)	bdv.	leks. - gram.	3
dvìtaškis (1)	dkt.	leks. - gram.	3
dvitāškis, -è (2)	bdv.	leks. - gram.	3
dvìtomis (1)	dkt.	leks. - gram.	3
dvitōmis, -è (2)	bdv.	leks. - gram.	3
dvìtraukis (1)	dkt.	leks. - gram.	3
dvitraūkis, -è (2)	bdv.	leks. - gram.	3
dvìvāgis (1)	dkt.	leks. - gram.	3
dvivāgis, -è (2)	bdv.	leks. - gram.	3
dvìvamzdis (1)	dkt.	leks. - gram.	3
dvivamzdis, -è (2)	bdv.	leks. - gram.	3
gailéti, gaīli, -jo	vksm.	leks.	3

gailēti, -ja, -jo	vksm.	leks.	3
gainiōti	vksm.	gram.	3
gāinioti	vksm.	gram.	3
gālvinis (1)	dkt.	leks. - gram.	3
galv̄inis, -ē	bdv.	leks. - gram.	3
garsinti	vksm.	gram.	3
gārsinti	vksm.	gram.	3
gērimas	dkt.	leks. – gram.	3
gēr̄imas	vksm.	leks. – gram.	3
gēr̄klinis, -ē (1)	bdv.	leks.	3
gerkl̄inis, -ē (2)	bdv.	leks.	3
ilsinti, -a, -o	vksm.	leks.	3
īlsinti, -a, -o	vksm.	leks.	3
išgēsti, išgeñda, išgēdo	vksm.	leks.	3
išgēsti, išgēsta, išgēso	vksm.	leks.	3
iškařti, -ia, iškařē	vksm.	leks.	3
iškārsti, -ta, -o	vksm.	leks.	3
iškyla (1)	dkt.	leks.	3
iškyla (1)	dkt.	leks.	3
iškōpti, -ia, -ē	vksm.	leks.	3
iškōpti, -ia, iškopē	vksm.	leks.	3
išlīeti, -ja, -jo	vksm.	leks.	3
išliēti, -ja, -jo	vksm.	leks.	3
išplaukti, -ia, -ē	vksm.	leks.	3
išplaũkti, -ia, išplaukē	vksm.	leks.	3
išraũsti, -ia, išrausē	vksm.	leks.	3
išraũsti, -sta, -do	vksm.	leks.	3
išsēkti, išseka, išsekē	vksm.	leks.	3
išsēkti, išseñka, iššēko	vksm.	leks.	3
ištinti, iština, ištýnē	vksm.	leks.	3
ištinti, -sta, -o	vksm.	leks.	3

jāunosios	būdv.	gram.	3
jaunōsios	būdv.	gram.	3
juodókas, -a (1)	bdv.	leks. - gram.	3
juodōkas, -ē (2)	dkt.	leks. - gram.	3
kabalda (1)	dkt.	leks. - gram.	3
kābalda	prv.	leks. - gram.	3
kābelis (1)	dkt.	leks.	3
kabēlis (2)	dkt.	leks.	3
kalstýti, kalsto, kalstē	vksm.	leks.	3
kálstyti, -o, -ē	vksm.	leks.	3
kártinis, -ē (1)	bdv.	leks.	3
kārtis	dkt.	leks.	3
kartūnas	dkt.	leks. - gram.	3
kartūnas	būdv.	leks. - gram.	3
kāstinis, -ē (1)	bdv.	leks.	3
kīlimas	dkt.	leks. - gram.	3
kilimas	vksm.	leks. - gram.	3
kirmēlēs	dkt.	gram.	3
kīrmēlēs	dkt.	gram.	3
klampīnti, -a, -o	vksm.	leks.	3
klāmpīnti, -a, -o	vksm.	leks.	3
kliuņkinti, -a, -o	vksm.	leks.	3
kliūnkinti, -a, -o	vksm.	leks.	3
krēdītas	dkt.	leks.	3
krēdītas (1)	dkt.	leks.	3
kvaišinti, -a, -o	vksm.	leks.	3
kváišinti, -a, -o	vksm.	leks.	3
lakīnti, -a, -o	vksm.	leks.	3
lākinti, -a, -o	vksm.	leks.	3
lažintis	vksm.	gram.	3
lāžintis	vksm.	gram.	3

ledýti, -ija, -ijo	vksm.	leks.	3
lědyti, -ija, -ijo	vksm.	leks.	3
likìme	dkt.	leks. - gram.	3
likime	vksm.	leks. - gram.	3
medìnès	būdv.	gram.	3
medìnès	būdv.	gram.	3
měsēdis	dkt.	leks. - gram.	3
mēsēdis, -dè	bdv.	leks. - gram.	3
míelinti, -a, -o	vksm.	leks.	3
miēlinti, -a, -o	vksm.	leks.	3
mokỹklos	dkt.	gram.	3
mokỹklos	dkt.	gram.	3
naujókas, -a (1)	bdv.	leks. - gram.	3
naujókas, -è (2)	dkt.	leks. - gram.	3
nenáuda (1)	dkt.	leks.	3
nenaudà (3)	dkt.	leks.	3
nenáudas (1)	dkt.	leks. - gram.	3
nenáudas, -à (3)	bdv.	leks. - gram.	3
niūrēti, -ja, -jo	vksm.	leks.	3
niūrēti, niūri, -jo	vksm.	leks.	3
nudréngti, -ia, -è	vksm.	leks.	3
nudrengti, -ia, nùdrenge	vksm.	leks.	3
nudũlkti, -ia, nùdulkè	vksm.	leks.	3
nudũlkti, -sta, -o	vksm.	leks.	3
nujúosti, -ia, -è	vksm.	leks.	3
nujuõsti, -sta, -do	vksm.	leks.	3
nukaĩsti, -čia, nùkaitè	vksm.	leks.	3
nukaĩsti, -sta, -to	vksm.	leks.	3
nukaršti, -ia, nùkaršè	vksm.	leks.	3
nukáršti, -ta, -o	vksm.	leks.	3
nukárti, nukãra (-sta) nukãro	vksm.	leks.	3

nukárti, nùkaria, nukóré	vksm.	leks.	3
nulíeti, -ja, -jo	vksm.	leks.	3
nuliēti, -ja, -jo	vksm.	leks.	3
nuraūsti, -ia, nùrausé	vksm.	leks.	3
nuraūsti, -sta, -do	vksm.	leks.	3
nusèkti, nùseka, nùseké	vksm.	leks.	3
nusèkti, nuseñka, nusēko	vksm.	leks.	3
nuskōbti, -ia, nùskobé	vksm.	leks.	3
nuskōbti, -sta, -o	vksm.	leks.	3
padánga (1)	dkt.	leks.	3
padangà (3b)	dkt.	leks.	3
paderéti, pàdera, -jo	vksm.	leks.	3
paderéti, pàderi, -jo	vksm.	leks.	3
padoriōs	būdv.	gram.	3
padórios	būdv.	gram.	3
pagārsti, -sta, -do	vksm.	leks.	3
pagārsti, -ta, -o	vksm.	leks.	3
pailsinti, -a, -o	vksm.	leks.	3
paĩsinti, -a, -o	vksm.	leks.	3
páisyti, -o, -é	vksm.	leks.	3
paisýti, -o, -é	vksm.	leks.	3
pajúostè (1)	dkt.	leks.	3
pajuōstè (2)	dkt.	leks.	3
pajúosti, -ia, -é	vksm.	leks.	3
pajuōsti, -sta, -do	vksm.	leks.	3
pakaĩsti, -čia, pàkaité	vksm.	leks.	3
pakaĩsti, -sta, -to	vksm.	leks.	3
pakalà (2)	dkt.	leks.	3
pakalà (3b)	dkt.	leks.	3
pakĩrsti, pàkerta, -to	vksm.	leks.	3
pakĩrsti, -sta, -do	vksm.	leks.	3

pamērk̃ti, -ia, -è	vksm.	leks.	3
pamérk̃ti, -ia, -è	vksm.	leks.	3
pamiñti, pàmena, pàminè	vksm.	leks.	3
paminti, pàmina, pamýnè	vksm.	leks.	3
pam̃pinti, -a, -o	vksm.	leks.	3
pampinti, -a, -o	vksm.	leks.	3
panókti, -ia, -è	vksm.	leks.	3
panókti, -sta, -o	vksm.	leks.	3
pasèkti, pàseka, pàsekè	vksm.	leks.	3
pasèkti, paseñka, pasèko	vksm.	leks.	3
paskōbti, -ia, paskobè	vksm.	leks.	3
paskóbti, -sta, -o	vksm.	leks.	3
pasuñkti, -ia, pàsunkè	vksm.	leks.	3
pasuñkti, -sta, -o	vksm.	leks.	3
pašáipa (1)	dkt.	leks.	3
pašaiipà (3b)	dkt.	leks.	3
patrōnas (2)	dkt.	leks.	3
pātronas, -è (1)	dkt.	leks.	3
pavōjus (2)	dkt.	leks. - gram.	3
pavojùs, -i	bdv.	leks. - gram.	3
pérkaršti, -ia, -è	vksm.	leks.	3
pérkaršti, -ta, -o	vksm.	leks.	3
pìlvinis	dkt.	leks. - gram.	3
pilvìnis, -è	bdv.	leks. - gram.	3
plautìnis, -è	bdv.	leks.	3
plaūtinis, -è (1)	bdv.	leks.	3
praaūšti, -ta, -o	vksm.	leks.	3
praáušti, -ta, -o	vksm.	leks.	3
pramiñti, pràmena, pràminè	vksm.	leks.	3
praminti, pràmina, pramýnè	vksm.	leks.	3
praràkti, -añka, -ãko	vksm.	leks.	3

praràkti, pràraka, pràrakè	vksm.	leks.	3
pravirti, -ÿra, -ìro	vksm.	leks.	3
pravirti, pravérda, pràvirè	vksm.	leks.	3
prijúosti, -ia, -è	vksm.	leks.	3
prijuõsti, -sta, -do	vksm.	leks.	3
prikaisti, -čia, p̀rikaitè	vksm.	leks.	3
prikaĩsti, -sta, -to	vksm.	leks.	3
prikařsti, -ia, p̀rikaršè	vksm.	leks.	3
prikarřti, -ta, -o	vksm.	leks.	3
prikèpti, -em̃pa, -èpo	vksm.	leks.	3
prikèpti, p̀rikepa, p̀rikepè	vksm.	leks.	3
prilieti, -ja, -jo	vksm.	leks.	3
prilièti, -ja, -jo	vksm.	leks.	3
prilìpti, prilim̃pa, -o	vksm.	leks.	3
prilìpti, p̀rilipa, -o	vksm.	leks.	3
primérkti, -ia, -è	vksm.	leks.	3
primer̃kti, -ia, -è	vksm.	leks.	3
primiñti, p̀rimena, p̀riminè	vksm.	leks.	3
primìnti, p̀rimina, -ýnè	vksm.	leks.	3
raitēlis (2)	dkt.	leks.	3
raĩtelis, -è	dkt.	leks.	3
raudinti, -a, -o	vksm.	leks.	3
raũdinti, -a, -o	vksm.	leks.	3
rèketas (1)	dkt.	leks.	3
rekētas (2)	dkt.	leks.	3
rietēti, -ja, -jo	vksm.	leks.	3
rietēti, -a, -jo	vksm.	leks.	3
rytēti, -ja, -jo	vksm.	leks.	3
rytēti, ryti, -jo	vksm.	leks.	3
rusēti, -ja, -jo	vksm.	leks.	3
rusēti, r̀usa, -jo	vksm.	leks.	3

sarginti, -a, -o	vksm.	leks.	3
sárginti, -a, -o	vksm.	leks.	3
skardéti, -ja, -jo	vksm.	leks.	3
skardéti, skárdi, -jo	vksm.	leks.	3
skraidinti, -a, -o	vksm.	leks.	3
skráidinti, -a, -o	vksm.	leks.	3
statinis (2)	dkt.	leks. - gram.	3
stātinis, -è (1)	bdv.	leks. - gram.	3
subrēsti, -ęsta, -éndo	vksm.	leks.	3
subrēsti, -ęsta, -eñto	vksm.	leks.	3
sučiaukšti, -ška, -ško	vksm.	leks.	3
sučiaũkšti, -škia, sùčiaušké	vksm.	leks.	3
sučirkšti, -ška, -ško	vksm.	leks.	3
sučirkšti, -škia, sùčiršké	vksm.	leks.	3
sudũkti, -ia, sùdulké	vksm.	leks.	3
sudũkti, -sta, -o	vksm.	leks.	3
sugóžti, -ia, -è	vksm.	leks.	3
sugõžti, -ia, sùgožè	vksm.	leks.	3
sujúosti, -ia, -è	vksm.	leks.	3
sujuõsti, -sta, -do	vksm.	leks.	3
sujùsti, sujuñda, -do	vksm.	leks.	3
sujùsti, sujuñta, -to	vksm.	leks.	3
sukaĩsti, -čia, sùkaitè	vksm.	leks.	3
sukaĩsti, -sta, -to	vksm.	leks.	3
sukèpti, sukẽpa, sukẽpo	vksm.	leks.	3
sukèpti, sùkepa, sùkepè	vksm.	leks.	3
sukĩrpti, -sta, -o	vksm.	leks.	3
sukĩrpti, sùkerpa, -o	vksm.	leks.	3
sulieti, -ja, -jo	vksm.	leks.	3
sulièti, -ja, -jo	vksm.	leks.	3
sulipti, sulim̃pa, -o	vksm.	leks.	3

sulīpti, sùlīpa, -o	vksm.	leks.	3
sumērkti, -ia, -è	vksm.	leks.	3
sumérkti, -ia, -è	vksm.	leks.	3
sumiñti, sùmena, sùminé	vksm.	leks.	3
sumìnti, sùmina, sumyné	vksm.	leks.	3
sumušti	vksm.	gram.	3
sumùšti	vksm.	gram.	3
suniũkti, -ia, sùniũké	vksm.	leks.	3
suniũkti, -sta, -o	vksm.	leks.	3
supaisyti, -o, -è	vksm.	leks.	3
supáisyti, -o, -è	vksm.	leks.	3
susèkti, sùseka, sùseké	vksm.	leks.	3
susèkti, suseñka, susēko	vksm.	leks.	3
suskùsti, sùskuta, -to	vksm.	leks.	3
suskùsti, -uñda, -ùdo	vksm.	leks.	3
svirdinti, -a, -o	vksm.	leks.	3
svĩrdinti, -a, -o	vksm.	leks.	3
širmókas, -a (1)	bdv.	leks. - gram.	3
širmókas, -è (2)	dkt.	leks. - gram.	3
tabalāi	išt.	leks. - gram.	3
tabalaĩ (3b)	dkt.	leks. - gram.	3
trībalsis	dkt.	leks. - gram.	3
tribāĩsis, -è	bdv.	leks. - gram.	3
trīdantis	dkt.	leks. - gram.	3
trīdañtis, -è	bdv.	leks. - gram.	3
trīeilis	dkt.	leks. - gram.	3
trīeĩlis, -è	bdv.	leks. - gram.	3
trīgarsis	dkt.	leks. - gram.	3
trīgāĩsis, -è	bdv.	leks. - gram.	3
trīkampis	dkt.	leks. - gram.	3
trīkāĩpis, -è	bdv.	leks. - gram.	3

trīkojis	dkt.	leks. - gram.	3
trikōjis, -ē (2)	bdv.	leks. - gram.	3
trīlaukis	dkt.	leks. - gram.	3
trīlaūkis, -ē	bdv.	leks. - gram.	3
trīmargis	dkt.	leks. - gram.	3
trīmārgis, -ē	bdv.	leks. - gram.	3
trīmetis	dkt.	leks. - gram.	3
trīmētis, -ē	bdv.	leks. - gram.	3
trīnagis	dkt.	leks. - gram.	3
trīnāgis, -ē	bdv.	leks. - gram.	3
trīnaris	dkt.	leks. - gram.	3
trīnāris, -ē	bdv.	leks. - gram.	3
trīratis	dkt.	leks. - gram.	3
trīrātis, -ē	bdv.	leks. - gram.	3
trīsienis	dkt.	leks. - gram.	3
trīsiēnis, -ē	bdv.	leks. - gram.	3
trīšakis	dkt.	leks. - gram.	3
trīšākis, -ē	bdv.	leks. - gram.	3
trītaškis	dkt.	leks. - gram.	3
trītāškis, -ē	bdv.	leks. - gram.	3
trītomis	dkt.	leks. - gram.	3
trītōmis, -ē	bdv.	leks. - gram.	3
trīvamzdis	dkt.	leks. - gram.	3
trīvamzdis, -ē	bdv.	leks. - gram.	3
užlakīnti, -a, -o	vksm.	leks.	3
užlākīnti, -a, -o	vksm.	leks.	3
vaikuōtis, -ē	dkt.	leks. - gram.	3
vaikuōtis, -úojasi, -āvosi	vksm.	leks. - gram.	3
vānagē (1)	dkt.	leks.	3
vanāgē (2)	dkt.	leks.	3
vārpiškas, -a	bdv.	leks.	3

var̃piškas, -a	bdv.	leks.	3
vértēti, vērtā, -jo	vksm.	leks.	3
vértēti, vérti (-ja), -jo	vksm.	leks.	3
vīenbalsis	dkt.	leks. - gram.	3
vienbālis, -ē	bdv.	leks. - gram.	3
vīenrātis	dkt.	leks. - gram.	3
vienrātis, -ē	bdv.	leks. - gram.	3
vingūnis	dkt.	leks. - gram.	3
vīnginis, -ē	bdv.	leks. - gram.	3
vogčioti	vksm.	gram.	3
vógčioti	vksm.	gram.	3
žavinti, -a, -o	vksm.	leks.	3
žāvinti, -a, -o	vksm.	leks.	3
cvāktelēti, -ja, -jo	vksm.	leks.	4
cvāktelēti, -ja, -jo	vksm.	leks.	4
daugiākampis (1)	dkt.	leks. - gram.	4
daugiakāmpis, -ē (2)	bdv.	leks. - gram.	4
daugiākraštis (1)	dkt.	leks. - gram.	4
daugiakrāštis, -ē (2)	bdv.	leks. - gram.	4
daugiānāris (1)	dkt.	leks. - gram.	4
daugianāris, -ē (2)	bdv.	leks. - gram.	4
daugiāšienis (1)	dkt.	leks. - gram.	4
daugiasiēnis, -ē (2)	bdv.	leks. - gram.	4
dešimtmetis (1)	dkt.	leks. - gram.	4
dešimtmētis, -ē (2)	bdv.	leks. - gram.	4
eīnamosios	būdv.	gram.	4
einamósios	būdv.	gram.	4
garsiākalbis (1)	dkt.	leks. - gram.	4
garsiakālbis, -ē	būdv.	leks. - gram.	4
gēstelēti, -ja, -jo	vksm.	leks.	4
gēstelēti, -ja, -jo	vksm.	leks.	4

išbraižyti, -o, -ė	vksm.	leks.	4
išbráiziyti, -o, -ė	vksm.	leks.	4
išlakinti, -a, -o	vksm.	leks.	4
išlākinti, -a, -o	vksm.	leks.	4
ketùreilis (1)	dkt.	leks. - gram.	4
ketureĩlis, -ė	bdv.	leks. - gram.	4
ketùrkampis (1)	dkt.	leks. - gram.	4
keturkam̃pis, -ė	bdv.	leks. - gram.	4
ketùrmetis (1)	dkt.	leks. - gram.	4
keturmētis, -ė (2)	bdv.	leks. - gram.	4
ketùrsienis (1)	dkt.	leks. - gram.	4
ketursiēnis, -ė (2)	bdv.	leks. - gram.	4
ketvir̃tinis, -ė	bdv.	leks.	4
ketvirtinis, -ė	bdv.	leks.	4
kiaurāraštis (1)	dkt.	leks. - gram.	4
kiaurarāštis, -tė (2)	bdv.	leks. - gram.	4
mokỹtojai	dkt.	gram.	4
mokỹtojai	dkt.	gram.	4
nubraižyti, -o, -ė	vksm.	leks.	4
nubráižiyti, -o, -ė	vksm.	leks.	4
nupūtnagis, -ė (1)	dkt.	leks.	4
nupūtnāgis, -ė (2)	dkt.	leks.	4
pākulinis	dkt.	leks. - gram.	4
pakul̃nis, -ė	bdv.	leks. - gram.	4
paprāstinti, -a, -o	vksm.	leks.	4
pàprastinti, -a, -o	vksm.	leks.	4
penkiādienis (1)	dkt.	leks. - gram.	4
penkiadiēnis, -ė (2)	bdv.	leks. - gram.	4
penkiākampis (1)	dkt.	leks. - gram.	4
penkiakam̃pis, -ė	bdv.	leks. - gram.	4
piētvakaris (1)	dkt.	leks. - gram.	4

pietvakāris, -ē (2)	bdv.	leks. - gram.	4
piktadarēs	dkt.	gram.	4
piktadārēs	dkt.	gram.	4
pirmādienis (1)	dkt.	leks. - gram.	4
pirmadiēnis, -ē (2)	bdv.	leks. - gram.	4
pradžiamokslis (1)	dkt.	leks.	4
pradžiamōkslis, -ē (2)	dkt.	leks.	4
rašomāsis	dkt.	leks. - gram.	4
rāšomasis, -oĵi	vksm.	leks. - gram.	4
stačiākampis (1)	dkt.	leks. - gram.	4
stačiakampis, -ē	bdv.	leks. - gram.	4
surusēti, -ja, -jo	vksm.	leks.	4
surusēti, sūrusa, -jo	vksm.	leks.	4
suskardēti, -ja, -jo	vksm.	leks.	4
suskardēti, suskardi, -jo	vksm.	leks.	4
šešiākampis	dkt.	leks.	4
šešiākampis (1)	dkt.	leks.	4
šiokiādienis (1)	dkt.	leks. - gram.	4
šiokiadiēnis, -ē (2)	bdv.	leks. - gram.	4
šventādienis (1)	dkt.	leks. - gram.	4
šventadiēnis, -ē (2)	bdv.	leks. - gram.	4
trečiādienis (1)	dkt.	leks. - gram.	4
trečiadiēnis, -ē	bdv.	leks. - gram.	4
trīsdesimtmetis (1)	dkt.	leks. - gram.	4
trīsdesimtmētis (2)	bdv.	leks. - gram.	4
tūkstantmetis (1)	dkt.	leks. - gram.	4
tūkstantmētis, -ē (2)	bdv.	leks. - gram.	4
vidūramžis (1)	dkt.	leks.	4
viduramžis, -ē	dkt.	leks.	4
vienābāsis (1)	dkt.	leks. - gram.	4
vienabāsis, -ē	bdv.	leks. - gram.	4

vienānāris (1)	dkt.	leks. - gram.	4
vienanāris, -ē (2)	bdv.	leks. - gram.	4
vyturiuoti, -iúoja, -iāvo	vksm.	leks.	4
výturiuoti, -iuoja, -iavo	vksm.	leks.	4
dvidešimtmetis	dkt.	leks. - gram.	5
dvidešimtmētis, -ē (2)	bdv.	leks. - gram.	5
ketvirtādienis (1)	dkt.	leks. - gram.	5
ketvirtadiēnis, -ē (2)	bdv.	leks. - gram.	5
pažōdininkas (1)	dkt.	leks.	5
pažōdiniņkas, -ē (2)	dkt.	leks.	5
penkiasdešimtmetis	dkt.	leks. - gram.	6
penkiasdešimtmētis, -ē	bdv.	leks. - gram.	6
šešiasdešimtmetis	dkt.	leks. - gram.	6
šešiasdešimtmētis, -ē (2)	bdv.	leks. - gram.	6
septyniasdešimtmetis	dkt.	leks. - gram.	7
septyniasdešimtmētis	bdv.	leks. - gram.	7